

Etnické a rasové předsudky žáků 8. a 9. ročníků základních škol

Radka Koutná

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Radka Koutná**

Osobní číslo: **H16519**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Etnické a rasové předsudky žáků 8. a 9. ročníků základních škol**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti multikulturní výchovy, multikulturního vzdělávání a tvorby předsudků.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GULOVÁ, Lenka a Ema ŠTĚPAŘOVÁ. Multikulturní výchova v teorii a praxi. Brno: Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty MU. ISBN 80-86633-14-4.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

NOVÁK, Tomáš. O předsudcích. V Brně: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-121-6.

PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.

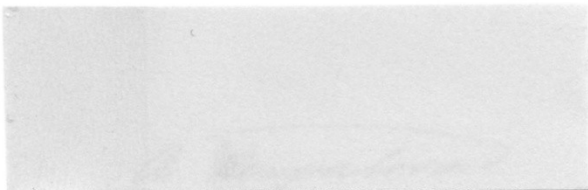
ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

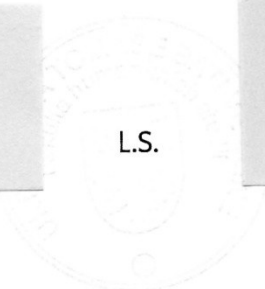
Datum zadání bakalářské práce: **27. listopadu 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2019**

Ve Zlíně dne 27. listopadu 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

L.S.

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako

Ve Zlíně 4.2.2019

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením = užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce pojednává o etnických a rasových předsudcích žáků 8. a 9. tříd základních škol. Cílem této práce je zjistit a popsat, co si žáci myslí o lidech jiné barvy pleti či etnika. Bakalářská práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část se věnuje vymezení pojmosloví, které souvisí s tématem a je rozdělena do tří kapitol, které se zabývají postoji, etickými a národnostními menšinami a multikulturní výchovou. Praktická část řeší hlavní výzkumnou otázku, co si myslí žáci o lidech jiné rasy a jiného etnika.

Klíčová slova: multikulturní výchova, předsudky, postoje, etnikum, národnostní menšina

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with ethnic and racial prejudices of 8th and 9th grade primary school pupils. The aim of this work is to find and describe what pupils think about people of different skin or ethnicity. The bachelor thesis consists of two parts, theoretical and practical. The theoretical part deals with the definition of terminology, which is related to the topic and is divided into three chapters dealing with attitudes, ethical and national minorities and multicultural education. The practical part deals with the main research question of what the pupils think about people of another race and another ethnic group.

Keywords: multicultural education, prejudices, attitudes, ethnicity, national minority

Motto:

„Lidé se často nenávidí, protože se obávají druhých lidí, obávají se druhých, protože je neznají, neznají je, protože spolu nekomunikují, nekomunikují spolu, protože jsou odděleni.“

Martin Luther King

Touto cestou bych chtěla poděkovat panu Mgr. Jakobovi Hladíkovi, Ph.D. za pomoc, odborné rady a celkové vedení této bakalářské práce.

Stejně tak mé poděkování patří mé rodině a přátelům za jejich podporu a trpělivost.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 POSTOJE	11
1.1 ETNICKÉ PŘEDSUDKY	12
1.2 ETNICKÉ STEREOTYPY	14
2 ETNICKÉ A NÁRODNOSTNÍ MENŠINY	16
2.1 ROMOVÉ.....	17
2.2 VIETNAMCI.....	18
2.3 UKRAJINCI.....	20
3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	22
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
4 ETNICKÉ A RASOVÉ PŘEDSUDKY ŽÁKŮ 8. A 9. ROČNÍKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL	30
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	30
4.2 CÍL VÝZKUMU	31
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	31
4.4 METODA SBĚRU DAT	31
4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	31
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	32
5.1 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	32
5.2 VÝSLEDKY SLOHOVÝCH PRACÍ.....	38
6 DISKUZE	45
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	53
SEZNAM GRAFŮ	54
SEZNAM TABULEK	55
SEZNAM PŘÍLOH	56

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou etnických a rasových předsudků žáků 8. a 9. ročníků základních škol. Důvodem výběru tohoto tématu je aktuálnost a s ním spjatý fakt, že se tato problematika stále více globalizuje a rozšiřuje se ve značné míře i v naší zemi. Příčinou tohoto rozšíření je fakt, že státy se stávají otevřenější a tolerantnější vůči jiným kulturám. V důsledku toho dochází právě k míšení různých kultur. Právě smíšení více kultur může mít negativní vliv na předsudky, které si žáci, ale i dospělí, nesou vůči lidem s jinou kulturou, náboženstvím, barvou pleti, jazykem apod. V této situaci by se mělo ozvat průřezové téma Multikulturní výchova, které by mělo být využito jako určitý způsob prevence, k eliminaci šíření xenofobie a rasismu, stejně tak by měla být u zrodu vzájemného respektu, tolerance mezi lidmi navzájem. Nutnost multikulturní výchovy shledáváme i v tom, že si žáci osvojují kompetence čili dovednosti, znalosti, schopnosti, hodnoty apod., které se mohou stát prevencí a eliminací v práci s předsudky.

Obecným cílem této práce je porozumět problematice předsudků a odhalit právě postoje žáků základních škol vůči etnickým a rasovým skupinám a přiblížit tak ony názory žáků 8. a 9. ročníků vůči těmto lidem. Souvislost tohoto tématu se sociální pedagogikou shledáváme převážně v rámci multikulturní výchovy.

Tato bakalářská práce je tradičně rozčleněna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část zahrnuje teoretická východiska, která jsou spojena s realizovaným výzkumem. V první kapitole se zabýváme postoji a s nimi spjatými předsudky a stereotypy. V rámci této kapitoly usilujeme o vymezení daných pojmů pomocí různé literatury. V návaznosti na výzkum je začleněna i druhá kapitola, která je věnována etnickým a národnostním menšinám. V rámci třech podkapitol se snažíme popsat nejrozšířenější menšiny v České republice, jimiž jsou Romové, Ukrajinci a Vietnamci. Poslední kapitola je věnována multikulturní výchově, která hraje důležitou roli ve školním prostředí, jelikož se podílí na eliminování a vytváření předsudků vůči lidem jiné etnické nebo národnostní menšiny. V druhé části se věnujeme realizovanému kvantitativnímu výzkumu, který zahrnuje rozbor dotazníkového šetření a pro nás stěžejní rozbor slohových prací. Následně se snažíme tento rozbor interpretovat a předat co nejpřehlednější výsledky našeho výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POSTOJE

První kapitola pojednává o charakteristice postojů. Následně na to se snažíme vymezit pojmy, které s postoji souvisí. Jedná se o předsudky a stereotypy.

Postoje Průcha (2011, s. 53) charakterizuje jako hodnotící vztahy, které si člověk nese vůči okolnímu světu, jiným věcem i sobě samému. Zahrnují tendenci chovat se či reagovat určitým stabilním způsobem. Jednotlivec si tyto postoje vytváří od dětství, kdy se spontánně učí v rodinném či jiném sociálním prostředí. Jsou vymezeny kulturně, mají specifický obsah v jednotlivých kulturních skupinách. Postoje obsahují tři složky, a to složku kognitivní, která se týká poznatků a názorů, které má člověk o předmětu svého postoje. Dále je to složka emocionální, která se týká emocí, které jednotlivec zaujímá k předmětu postoje. Poslední složka je behaviorální, která se týká chování k předmětu určitého postoje. Hartl a Hartlová (2015, s. 442) uvádí, že z psychologického hlediska se jedná o ustálený sklon reagovat na určité podněty, předměty, situace a na sebe sama. Postoje tvoří složku osobnosti a souvisí se sklony a zájmy osobnosti, předurčují poznávání, chápání, myšlení a cítění. Postoje jedinec získává v průběhu svého života, především vzděláváním a širšími sociálními vlivy, jako je například veřejné mínění, sociální kontakty apod. Většina postojů je relativně trvalého charakteru a zahrnuje tři složky (kognitivní, afektivní, behaviorální). Co se týče měření postojů, lze je měřit kvantitativně (škálami), nebo analyzovat obsahově podle vztahu k hierarchii hodnot. Dělení postojů je různorodé a jsou děleny podle různých kritérií, jako například kladné, záporné, silné, slabé, stálé, proměnlivé, skryté, zjevné apod.

Z hlediska sociální psychologie jsou postoje chápány jako produkty učení, což se dá interpretovat tak, že zdrojem jejich formování jsou individuální zkušenosti jedince – vyjma předsudků, které jsou převzaté. Postoje tak vznikají důsledkem individuálních kontaktů a interakcí, současně ale hotové postoje tyto kontakty a interakce ovlivňují v různých kulturách či subkulturách, kde se uplatňují různé normy. (Nakonečný, 2009, s. 234 - 235)

Mezi základní funkce postojů řadíme dle Vágnerové (2004, s. 191 – 192) jednodušší orientaci ve světě. Umožňují lépe kategorizovat informace, které si člověk osvojí a dává jim určitý význam. Orientace prostřednictvím postojů umožňuje lehčí hodnocení reality, odlišení žádoucího a nežádoucího, usnadňuje volbu vhodného

a eliminuje nevhodné chování. Člověku se na základě předem daného hodnotícího kritéria jeví realita jasnější a srozumitelnější, a to díky stálosti postojů. Další funkcí postojů je dodávání jistoty v řešení různých problémů. Z postojů vyplývají základní vzorce chování, které jsou danou společností považovány za vhodné a schválené. Další funkcí postojů je možnost regulovat chování ve shodě s hodnotami a normami společnosti. Postoj slouží i jako nástroj autoregulace, při níž přispívá k sociální integraci. Poslední funkcí je funkce ochranná, při níž slouží postoje jako obrana před nepříjemnými pocity, před nejistotou a ztrátou sebeúcty. Základem postojů je uchovat si vnitřní vyrovnanost a k tomu může sloužit i sdílení podobných názorů s ostatními lidmi.

1.1 Etnické předsudky

„Předsudky jsou názory a postoje jednotlivců, společenských skupin, populací, národů, které odrážejí jejich neobjektivní, většinou negativní vztahy k jiným lidem a jevům. Jsou součástí kulturních vzorců. Školní vzdělávání a výchova může některé z nich vytvářet či utvrzovat, naopak není většinou schopna nežádoucí předsudky odstraňovat, ačkoli se to v teoretických pedagogických koncepcích často proklamuje.“
(Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 228)

Vágnerová (2004, s. 295) uvádí, že předsudky jsou zvláštní složkou postojů. Podobně jako Průcha tvrdí, že předsudky mají silný emoční náboj a slabou kognitivní složku, což znamená, že lidé mají o dané skutečnosti málo informací a minimum zkušeností. Předsudky bývají přejímány prostřednictvím sociálního učení od ostatních lidí. Většinou bývají negativního charakteru a mohou vést až k diskriminačním projevům. Často se stává, že je lidé snadno přijímají, protože nepotřebují větší úsilí a vytváří pocit bezpečí a jistoty.

Nakonečný (2009, s. 241) charakterizuje předsudky jako zvláštní druh postojů. Jedná se obvykle o převzaté, tradicí udržované iracionální postoje, které si jedinec uchovává jako afektogenní vztahy často podporované racionalizací. Předmětem mohou být většinou právě etnické menšiny (cikáni, židé, a jiné), stejně tak mohou zahrnovat i politická a náboženská témata, nebo sociální problémy. Obvykle bývají živeny politickými a náboženskými demagogiemi (neodůvodněnými, emoce podněcujícími tvrzeními). Často jsou těžko přístupné racionální protiargumentaci. Etnické předsudky se projevují jako 1. osočování, 2. vyhýbání se, 3. diskriminace, 4. fyzické napadání

(Allport in Nakonečný, 2009, s. 241). Současně tento výčet znamená stupňování projevů předsudků, které jsou převážně směřovány vůči etnickým menšinám. Etnické předsudky jsou často zaměňovány s xenofobií. Tento strach je způsoben tím, že cizinci (údajně) ubírají domácímu obyvatelstvu pracovní příležitosti. Z politických důvodů je zaměňována oprávněná kritika chování nezanedbatelného počtu příslušníků menšin u nás převážně u Romů, kdy se někteří chovají kriminálně, paraziticky, neukázněně, což je také případ nesprávného zobecňování.

Dle Průchy (2011, s. 59 - 60) se z psychologického hlediska jedná o zvláštní hodnotící postoje, jejichž typickou vlastností je to, že jsou předpojaté. To znamená, že jsou to subjektivní úsudky, které jsou emočně nasycené a neopírají se o objektivní znalost osob nebo jevů, k nimž se vztahují. Lidé často věří tomu, co převzali, slyšeli od jiných osob, i když si mohou být vědomi toho, že hodnocení nemusí platit všeobecně. Má – li člověk předsudek vůči jiné lidské skupině, tak obvykle není schopen racionálně připustit argumenty, které tyto předsudky vyvracejí. Nejčastější předsudky jsou vůči lidem jiných etnických a rasových skupin. Tyto předsudky jsou zevšeobecňovány na všechny příslušníky dané skupiny. V České republice se nejčastěji jedná o předsudky vůči Romům a Němcům. Problémem může být určitá spojitost mezi předsudky vůči jiným skupinám a možností (ne jednoznačný výskyt) diskriminačního chování vůči těmto lidem. Průcha dále tvrdí, že odborníci na interkulturní psychologii uvádí, že etnické či rasové předsudky se vyskytují u všech národů a etnických skupin i když v jiné míře.

Právě společenské předsudky se mohou vyznačovat určitou formou agrese v dané společnosti. Agrese se může systematicky zaměřovat proti členům určité etnické nebo kulturní skupiny. Předsudek je pevný a předem zformulovaný postoj vůči nějakému objektu, bez ohledu na individualitu nebo povahu objektu. Jedinec, který si nese předsudky, nezvažuje žádná alternativní vysvětlení. Výsledek jeho hodnocení bývá předem určen nějakou vlastností toho druhého. (Hayesová, 2003, s. 121) Hlavní roli při vzniku a vývoji předsudků tvoří prostředí, v němž jedinec od dětství vyrůstá. K tomuto vývoji dochází při osvojování si určité kultury, kdy si jednotlivec začíná uvědomovat hodnoty, normy a tradice své kultury. Tyto normy nemusí být pouze pozitivní, mohou se objevit i negativní obsahy dané kultury, které zahrnují i stereotypy a předsudky. Bylo zjištěno, že si děti nejdříve převezmou etnické předsudky od svých rodičů a příbuzných. Dále bylo zjištěno, že již v předškolním věku je dítě schopno

rozpoznat rozdíly mezi etnickými a rasovými skupinami. K tomuto zjištění přikládá Giddens (1999, s. 234) nálezy, které se týkají britské populace. Bylo zjištěno, že si děti ve věku 3-4 let uvědomují rozdíly mezi bělochem a černochem. Výzkumy dokazují i to, že za vznikem rasových předsudků stojí také sociokulturní profil rodiny. Rasové předsudky si nesou převážně děti, jejichž rodiče mají nižší stupeň vzdělání a nižší socioekonomický status. To vede k tomu, že děti zahajující školní docházku, mají již zabudované určité etnické stereotypy a předsudky. (Průcha, 2011, s. 61-62) Vznikem předsudků se zabývá i Allport (2004, s. 318 – 320), který udává, že za vznikem předsudků stojí vliv domova, čili prostředí, ve kterém si dítě své postoje, předsudky přebírá od svých rodičů.

Výše uvedené definice se shodují v tom, že předsudky jsou zvláštním typem postojů a mají silný emocionální náboj (složku), mají hodnotící charakter, často jsou směřovány vůči lidem jiného etnika či rasy a jejich typickou vlastností je zevšeobecňování na celou skupinu. Co se vzniku týče, Průcha i Allport uvádí, že velkou roli na utváření předsudků má prostředí, ve kterém se dítě pohybuje nebo vyrůstá.

1.2 Etnické stereotypy

Stereotyp je charakterizován jako ustálený, jednotvárný, navyklý vzorec chování a myšlení. Nejčastějším negativním projevem stereotypu vůči druhým jsou předsudky či přímo diskriminace, tedy odlišné a většinou nespravedlivé chování k druhým kvůli jejich příslušnosti k určité skupině. Stereotyp může být i pozitivního charakteru. Stereotypy vznikají na základě zjednodušení nebo překroucení pravdy, generalizace a představení některých kulturních rysů jako „přirozených“. Stereotypy zjednodušují naši orientaci a rozhodování a napomáhají rozlišovat společnost na „my“ a „oni“. Stereotypy jsou trvalé a přebírají se již v dětství. Děti si tyto stereotypy osvojují od svého okolí. Jde především o takové skupiny, se kterými nemají žádné zkušenosti. (Preissová Krejčí, 2016, s. 32)

Dle Průchy (2010, s. 67) jsou stereotypy mínění o jednotlivcích, skupinách a objektech, které nejsou založeny na zkušenosti jednotlivce, ale jsou přebírány a tradičně udržovány. Stereotypy se vyznačují stejnou psychologickou podstatou. Jedná se o představy, názory a postoje, které mají jednotlivci nebo skupiny vůči jiným skupinám či sobě samým (autostereotypy). Stereotypy stejně jako předsudky mají velký emocionální náboj. Novák (2002, s. 11) udává, že stereotypy nemusí mít pouze

negativní charakter, ale mohou mít i charakter pozitivní. Pro ukázkou autor udává příklady, ve kterých připisuje vlastnosti daným národnostem: Angličané jsou klidní, Francouzi galantní apod. Nicméně klade si otázku, zda je tomu tak vždy a u všech. S tím souvisí generalizace, při které má individuuum tendenci připisovat vlastnosti všem členům dané skupiny. Stejně tak jako Průcha zmiňuje autostereotypy, což jsou představy a mínění, které mají příslušníci dané skupiny o sobě samých (např. Pražáci). Naproti tomu autor zmiňuje i heterostereotypy, což jsou představy nebo mínění určité skupiny o příslušnících skupin jiných (např. Pražáci o vesničanech).

2 ETNICKÉ A NÁRODNOSTNÍ MENŠINY

V této kapitole se budeme zabývat etnickými a národnostními menšinami. Národnostní menšina je nejpřesněji definována v zákonu č. 273/2001 sb. o právech příslušníků národnostních menšin a zní následovně: „*Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.*“ Zákon dále vymezuje, kdo je příslušníkem národnostní menšiny. Jedná se o občana České republiky, který se hlásí k jiné národnosti než k české a jeho přáním je být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se k dané národnosti hlásí. (Česko, © 2001)

Hladík (2006, s. 39) mezi národnostní menšiny zařadil i malá etnika, která nemají svůj vlastní stát, dále národy které sídlí na území jiného státu (např. Ukrajinci, Vietnamci, Slováci) a poslední jsou etnografické skupiny či sociální skupiny (např. Romové).

V návaznosti na národnostní menšiny je nutné definovat i etnicitu a s ní spjatý pojem etnikum. Etnikum je skupina lidí, která má společný původ, často společný jazyk a sdílí společnou kulturu. Lze tedy říci, že každé etnikum je typické svou vlastní etnicitou. „*Etnicita je tedy souhrn kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, formujících etnické vědomí člověka, jeho etnickou identitu.*“ (Průcha, 2011, s. 29)

V našem případě jsme se zaměřili na tři konkrétní menšiny, a to Romy, Vietnamce a Ukrajince. Tyto menšiny jsou podle statistického úřadu jedny z nejpočetnějších skupin, žijících v ČR. Při realizaci výzkumu jsme měli také na paměti, že se žáci právě s těmito skupinami setkávají nejčastěji a mohou vůči nim zaujímat určité postoje. (CZSO.cz, *národnostní struktura obyvatel-2011*, 2014)

2.1 Romové

Jako první se budeme věnovat romské národnostní menšině. Romové přišli na náš kontinent zhruba ve 13. století, kdy opustili svou rodnou Indii. Do České republiky přišli přibližně v 17. století. Písemných záznamů o romské historii není příliš, jelikož nebyla zapisována. Romové dávali přednost ústní lidové slovesnosti, která pro ně měla mytologickou povahu. Zpočátku byli Romové v Evropě vítáni v panovnických dvorech, a to z toho důvodu, že přinášeli informace z jiných koutů světa díky jejich kočovnému stylu života. Postupem času začalo pronásledování Romů ze strany církve, která je vinila z ateismu a čarodějnictví. Velká část předsudků má právě středověký původ. Vyvrcholení útlaku Romů přišlo s druhou světovou válkou, při jejímž průběhu velká část Romů skončila v koncentračních táborech. Po skončení 2. světové války se osud Romů nijak zvlášť nezměnil. V Evropě se stali terčem nedobrovolné asimilační politiky. Až od devadesátých let 20. století dochází ke změnám, díky kterým jsou Romové uznáváni za národnostní menšinu a stávají se subjektem vlastních dějin. (Sekyt in Šišková, 2001, s. 119 - 125)

Nejvíce Romů přišlo do České republiky ze Slovenska v roce 1945-1993. Soužití českých obyvatel a Romů by se dalo rozdělit do tří vln. První vlna je charakteristická tím, že se zde stěhovali velké rodiny, které si zachovaly své tradice a většinou i jazyk. V místech, kde se Romové usadili, jsou považováni za starousedlíky, se kterými nejsou žádné vážné problémy. Problémy většinou nastávají až tehdy, když se přestěhují do jiné obce, kde s nimi původní obyvatelé nejsou sžití. Druhá vlna přistěhovalců je charakteristická tím, že se tito Romové nevrátili na Slovensko, jak se předpokládalo, ale přivezli si zde nevěsty a založili rodiny. Problém nastal v tom, že se na jednom místě ocitli Romové, kteří pocházejí z různých osad s různou kulturou, uznávají různé nepsané zákony a často zapomněli romský jazyk. Tito Romové se neasimilovali, aby je společnost přijala za vlastní. Ke všemu má tato vlna Romů ve společnosti spoustu problémů. Třetí vlna se stěhovala pod silným nátlakem. Často docházelo k tomu, že jim byly bořeny domy. Tito Romové byli rozmístováni z jedné osady na co nejvíce míst. Kvůli tomuto ztratili Romové své tradice a jazyk. Tato vlna Romů má právě nejvíce problémů s českou společností, považují ji totiž za nepřátelskou, a taky jejich sousedé je neakceptují. (Sekyt in Šišková, 2001, s. 119 - 125)

Soužití Čechů a Romů si nese řadu problémů. Česká společnost jim převážně vytýká hlučnost, špatné sousedské vztahy, nevzdělanost, lenost, agresivitu, kriminalitu, špatnou pracovní morálku apod. Naopak Romové vytýkají Čechům například nadřazené chování, citový chlad, rasismus a xenofobii. V obou těchto skupinách se najdou zástupci, kteří mají tendenci zobecňovat převážně negativní vlastnosti na celou skupinu. Chování obou skupin je determinováno předsudky z dávné i nedávné minulosti. Velká část české společnosti vnímá Romy jako přistěhovalce, kteří do českých zemí nebyli zváni. Považují je také za parazity, kteří čerpají sociální výhody. Pozitivní je zájem učitelské veřejnosti o romské děti a dosažení lepšího postavení ve společnosti. (Sekyt in Šišková, 2001, s. 119 - 125)

Struktura romského společenství není jednotná, proto se v České republice můžeme setkat s různými romskými skupinami. Nejvíce jsou zde zastoupeni Romové slovenští, kteří tvoří dle odhadů 75 % až 85 % Romů na našem území. Další skupinou, která se nachází na našem území, jsou Romové olašští. Tito Romové tvoří zhruba 10 % z celkového počtu Romů. Zbýlých 10 % - 15 % tvoří převážně maďarští, čeští Romové a němečtí Sintové. (Horváthová, 2002, s. 63)

Při posledním sčítání lidu v roce 2011 se k této menšině přihlásilo 5 135 osob. (CZSO.cz, *národnostní struktura obyvatel* 2014). Podle předběžných odhadů se v České republice vyskytuje 150 000 – 300 000 příslušníků této menšiny. Nejvíce se vyskytují v oblasti severní Moravy, severních Čech a ve velkých městech, jako jsou Praha a Brno. V České republice se nachází spousta organizací, které se věnují Romům a romským dětem. Mezi ty nejvýznamnější lze považovat Demokratickou alianci Romů se sídlem ve Valašském Meziříčí (D.A.R.), Společenství Romů na Moravě, Brno, Demokratický svaz Romů, Sdružení olašských Romů apod. (Vláda.cz, *romská národnostní menšina*, 2006)

2.2 Vietnamci

Jako další se budeme věnovat vietnamské národnostní menšině, se kterou udržuje Česká republika dlouhodobé diplomatické vztahy. Prvotní vztahy byly navázány již za doby Československé republiky, roku 1950. Následně na to byla podepsána Dohoda o hospodářské a vědecko-technické spolupráci. Tato spolupráce umožňovala vzdělávání vietnamských menšin především ve strojírenském, textilním, potravinářském a obuvnickém průmyslu.

Po vypuknutí války ve Vietnamu (1955), byli do Československých dětských domovů přijímáni vietnamští sirotci. Ti se však po uplynutí války vrátili nejspíše zpět do své rodné země. Roku 1974 byla podepsána dohoda, která umožňovala odbornou přípravu Vietnamské menšiny v československých organizacích. Díky této dohodě přijelo do Československa zhruba 5069 Vietnamců, kteří pracovali ve stavebním, energetickém a strojírenském průmyslu. V 80. letech se na území Československé republiky vyskytovalo 27 tisíc vietnamských občanů. Tito občané zde převážně pracovali. V tomto časovém období se začal měnit pohled české společnosti na tuto menšinu, a to z toho důvodu, že Vietnamci začali více cestovat a nakupovat výrobky z českých zemí a začali je posílat do své rodné země. Tímto způsobem zhodnocovali vydělané peníze. Díky tomu se stali Vietnamci výbornými a schopnými obchodníky. V této době vzrostl počet smíšených sňatků, které však netrvaly dlouho. Roku 1985 se počet pracujících vietnamských obyvatel snižoval. Nicméně zde bylo zhruba každý rok 17 tisíc těchto občanů. V letech 1980-1990 se v Československu vystříдалo zhruba 30 tisíc pracujících. Je nutno podotknout, že česká společnost nebyla připravena na přijetí Vietnamské menšiny a stejně tak i vietnamská strana nebyla schopna odhadnout dopad tak vysokého počtu odchozího obyvatelstva ze svých zemí do zemí Evropy. V 90. letech 20. století se Vietnamské etnikum rozdělilo do následujících kategorií: první skupina zahrnovala Vietnamce, kteří zde pracovali na bilaterální vládní dohodu, kterou podepsala Česká republika s Vietnamskou socialistickou republikou. Druhá skupina zahrnovala občany, kteří zde pracovali na živnostenský list. Do třetí skupiny se řadili Vietnamští učni. Čtvrtá skupina zahrnovala vietnamské vysokoškolské studenty a aspiranty, kteří zde studovali na základě vládního stipendia. Předposlední skupina zde pobývala díky smíšenému manželství. Do poslední skupiny se řadili ilegální Vietnamci, kteří pobývali na území České republiky neoprávněně. Ve 21. století přibyla další významně početná skupina tohoto etnika. Jednalo se o děti, které byly narozeny po roce 1990 a žily na území České republiky. Tyto děti zde absolvovaly předškolní docházku, základní a střední školu. Jsou velmi často špatně hodnoceny, a to z toho důvodu, že na ně má vliv majoritní čili česká společnost a také je hodně ovlivňuje rodinné prostředí. Stejně tak se tyto děti chovají odlišně ve velkých a malých městech či vesnicích, a taky tam, kde jsou malé pracovní příležitosti. Šišková uvádí, že se stále více objevují problémy mezi českým a vietnamským obyvatelstvem, a to z toho důvodu, že dochází stále více k nepochopení tak vzdálených kultur, stejně tak,

že národní kultury a tradice jsou velmi odlišné a mělo by se předejít mylným výkladům. Vietnamci by se měli více snažit prezentovat svou kulturu, tradice a zvyky veřejnosti. Jinak se i nadále bude prezentovat všeobecně rozšířený názor, že Vietnamci jsou národem obchodníků. (Šišková, 2008, s. 136-139)

Hladík (2006, s. 51) uvádí, že česká společnost má vůči vietnamskému etniku stále stereotypní představy a právě multikulturní výchova by měla pomoci překonávat zaběhlé předsudky a stereotypy. Toto etnikum si stále majorita spojuje s tržnicemi, kde Vietnamci prodávají levné výrobky z Asie. Obchodníci bývají nejčastěji terčem posměchu, paradoxně od lidí, kteří zde nakupují poměrně často. Česká republika poskytuje rozvojovou pomoc, díky které u nás studuje dost vietnamských studentů. Děti dlouhodobě žijících Vietnamců, zde chodí do škol. Nedá se říci, že by počet vietnamských občanů na našem území klesal, spíše naopak. Je proto důležité překonávat oboustranné bariéry, ať se jedná o jazykové, kulturní či jiné. Díky překonávání těchto bariér může v budoucnu dojít k udržitelnému, pozitivnímu a kvalitnímu soužití. K tomu, aby se bariéry překonávaly, by měly napomáhat například neziskové organizace (Člověk v tísni, Multikulturní centrum Praha). Stejně tak je nutné, aby na základních a středních školách fungovala multikulturní výchova, která by umožnila překonávat bariéry celospolečensky.

U dospělých Vietnamců je velkým problémem komunikace čili špatná znalost českého jazyka. U dětí je situace jiná, tím že tyto děti navštěvují české školy a přichází do styku s českým jazykem více, osvojují si jej velice dobře. Za zmínku stojí říci, že řada vietnamských dětí již vietnamsky nemluví a stejně tak jim nic neříká jejich kultura. Často se stává, že Vietnamci nemají vhodná místa, kde by slavili své národní svátky. (projekt *Varianty*, 2002, s. 375) V současnosti v České republice fungují tři vietnamské organizace, jedná se o Svaz Vietnamců v České republice, Svaz vietnamských podnikatelů a Občanské sdružení vietnamsky hovořících občanů České republiky. (Hladík, 2006, s. 49) Při posledním sčítání lidu z roku 2011 se k vietnamské národnostní menšině přihlásilo 29 660 občanů, což je zhruba o polovinu více jako v roce 2001. (CZSO.cz, *národnostní struktura obyvatel-2011*, 2014)

2.3 Ukrajinci

V poslední řadě se budeme věnovat ukrajinské národnostní menšině. Tato menšina je druhou nejpočetnější národnostní menšinou na našem území. Při posledním sčítání

lidu se k této menšině přihlásilo 53 253 Ukrajinců. (CZSO.cz, *národnostní struktura obyvatel-2011*, 2014)

Příčin migračních pohybů je více. Nicméně se převážně jedná o politické, ekonomické a sociální podmínky, které v těchto státech nejsou příznivé. Právě ukrajinská menšina se snaží najít příznivou úroveň mezd, migrují tedy za lepšími pracovními příležitostmi a podmínkami. Právě tak je tomu i v případě Ukrajinců v České republice, kteří zde jsou kvůli práci. V roce 1997 byla 1/3 ukrajinského obyvatelstva pod hranicí životního minima, což spustilo mechanismus migrace Ukrajinců za prací. Někteří nemají ve své zemi práci vůbec a pokud práci mají, často za ni nedostávají zapláceno. Hrubé výdělků často nedosahují ani 100 dolarů. Mnohdy se stává, že Česká republika je pro Ukrajince přestupní stanice do západní Evropy. Ve většině případů hraje velkou roli jazyková podobnost obou národů, kulturní podobnost, geografická blízkost a historická spojitost se Zakarpatskou Ukrajinou, která byla součástí Československa. Mezi Ukrajinci převažují mladí muži. Vzdělání Ukrajinců, kterého dosáhli ve své zemi například učitelé, lékaři, nenalézají v zahraničí uplatnění v těchto oborech. Východiskem jsou pro ně práce ve stavebninách a komunálních službách. Ženy se převážně uplatňují jako šičky a uklízečky. Většina z nich pracuje za nepříznivých a tvrdých podmínek, kdy pracují 8 – 12 hodin denně v sobotu i v neděli. Za odvedenou práci dostávají méně než 10 000 korun. Pro zaměstnavatele je výhodnější zaměstnat Ukrajince, poněvadž je pro něj levnější než Čech. Ukrajinci u nás bývají zaměstnávání často nelegálně, což může vést k poškození naší ekonomiky. Ukrajinci jsou napadáni, jsou jim ukradeny peníze, odebrány doklady a žijí v nepříznivých podmínkách, v ubytovnách apod. (Varianty, 2002, s. 406 – 407) Dá se předpokládat, že počet Ukrajinců i nadále poroste, a proto je důležité udělat předběžná opatření, která by tolerovala ukrajinskou menšinu a odstranila tak obavy české společnosti vůči této menšině. K tomu by měla opět pomoci multikulturní výchova na základních a středních školách, dále pak nezkršené informace v médiích a příslušná legislativa tak, aby se předešlo nelegálnímu zaměstnávání Ukrajinců. (Hladík, 2006, s. 54)

V České republice se vyskytují různé organizace, které sdružují, podporují a pomáhají Ukrajincům. Jedná se o Ukrajinskou iniciativu v ČR (UIČR), Spolek ukrajinských žen (SUČR), Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny (SUPU) a v poslední řadě Občanské sdružení Ruta. (Vláda.cz, *ukrajinská národnostní menšina*, 2006)

3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

Poslední kapitola je věnována převážně multikulturní výchově. Zaměříme se na její vymezení, kompetence, cíle, dimenze a v neposlední řadě taky na to, jakým způsobem je multikulturní výchova (dále jen MKV) zahrnuta do školního kurikula. Jako doplňující fakt tvoří multikulturalismus, který je s MKV spjat, a proto je dobré jej rovněž vymežit.

Pojem multikulturalismus je obecným označením všeho, co se týká alespoň jedné z těchto problematik: socioekonomické třídy, kultury, jazyka, problematik ras, sexuální preference apod. Jelikož se termín užívá v různých významech, je proto nutné jej odlišit. Jako první je multikulturalismus stavem, který představuje společný výskyt různých sociokulturních skupin s typickým systémem institucí, tradic, významů, postojů a hodnot. Mezi těmito skupinami nemusí docházet k interakci či spolupráci. Multikulturalismus lze popsat jako proces, při kterém dochází k výměně kulturních statků, vzájemnému ovlivňování kulturních systémů, kdy mohou vznikat i systémy kvalitativně nové. Dále se jedná o multikulturalismus jako vědeckou teorii, která se zabývá různými aspekty sociokulturní diverzity. V centru stojí pluralita světa, sociokulturní vzorce, komunikační kódy a možnosti přechodu a výměn mezi relativně uzavřenými kulturními systémy. Teorie umožňuje kombinovat psychologické, politologické, antropologické a další přístupy. Poslední je multikulturalismus jako společenský cíl, který se snaží vytvořit pluralitní společnost. Tato společnost by měla zahrnovat velké množství odlišných sociokulturních skupin. Toto soužití by mělo být založeno na toleranci, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráci. Důležitou složkou a nástrojem multikulturalismu je interkulturní výchova. (vzdělávací program *Varianty, společnost Člověk v tísni, multikulturalismus*, 2019)

Průcha (2011, s. 15) vymezuje **multikulturní výchovu** jako: „*Edukační činnost zaměřenou na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat. Provádí se na základě různých programů ve školách a v mimoškolních zařízeních, v osvětových akcích, v reklamních kampaních, politických opatřeních. Jsou s ní spojovány velké naděje i značné finanční prostředky, ale její skutečné efekty nejsou spolehlivě prokazovány.*“

Průcha (2011, s. 15), poukazuje na problém, který souvisí s tímto termínem. Udává,

že hlavní složkou je multikulturní edukace je vzdělávání čili proces, který se vyznačuje záměrným, organizovaným vyučováním poznatků, dovedností a postojů.

Preissová Krejčí (2014, s. 97- 98) doplňuje multikulturní výchovu nejen o pojmy, které vysvětlují problematiku rasových a etnických národností, ale také zahrnuje do této problematiky témata související s kulturní diferencí, sociálním statutem, rozdílností pohlaví nebo zdravotním postižením. Dále autorka uvádí, že multikulturní výchova v České republice není tradičně oblastí vzdělávání, proto ne vždy najde své zastánce mezi pedagogy. V roce 2007 byl zaveden nový obsah vzdělávání v rámci *Národního vzdělávacího programu rozvoje vzdělávání 2001*. Nově zvolený obsah vzdělávání byl doplněn i o multikulturní výchovu, která je realizována v tzv. průřezových tématech a doplňuje různorodost vyučovacích předmětů. V rámci této reformy nedošlo k jednotnému pojetí toho, jak multikulturní výchovu učit. Pokud multikulturní výchovu založíme jen na pouhé prezentaci jednotlivých etnik nebo kultur, které se nachází na našem území, může dojít k příliš negativnímu efektu, a sice k utvrzení stereotypních představ vůči lidem jiných skupin. Tyto ne příliš pozitivní představy a poukazování na odlišnost mohou vést k symbolickému vyčlenění těchto skupin. Multikulturní výchova může přispívat k rozvoji žádoucích, společností akceptovatelných hodnot. Pokud se tyto hodnoty sdílí a stávají se uznávanými, mohou přispět k rozvoji liberální, tolerantní a demokratické společnosti. Cílem multikulturní výchovy by nemělo být povrchní převzetí duchovních hodnot (respekt, tolerance, solidarita apod.), ale skutečné přijetí těchto hodnot a postojů do hodnotového žebříčku, což může podpořit chápání každého člověka jako jedinečné a důstojné bytosti a může být jakousi prevencí xenofobního způsobu uvažování.

S pojmem xenofobie se v rámci multikulturní výchovy setkáváme poměrně často, proto je na místě jej vymežit. Xenofobie je tedy strach z toho, kdo k nám přichází z ciziny, neboli z něčeho cizího, co stojí mimo vlastní útvar. Xenofobie je základním kamenem pro vznik různých nenávistných ideologií, stejně tak je základnou problémů minorit a jejich napětí vůči majoritní společnosti. Je pramenem pronásledování cizinců a stojí v pozadí vytváření segregovaných území. (Šišková, 2008, s. 12) Další definici uvádí Tesař (2007, s. 69 – 70), který tvrdí, že xenofobie je pojmem, který se často používá, ale jen zřídka bývá definován. Obecně tedy platí, že se jedná o negativní postoj vůči cizím, skutečně nebo domněle odlišným lidem. Tento postoj je spjatý

s nedůvěrou, strachem, pocitem ohrožení plynoucího z existence nebo přítomnosti, a často agresivním chování vůči nim.

Právě xenofobie, jak už jsme zmínili, je pramenem, který může vyústit v nenávistné ideologie. Nejčastější ideologií, která je spjata s problematikou multikulturní výchovy, je rasismus. Abychom se pojmem mohli zabývat, musíme definovat rasu. Dle Průchy (2011, s. 37 - 38) souvisí rasa s biologií člověka, především antropologií. Tento pojem se vyvinul v souvislosti s rozvojem srovnávací anatomie. Odlišuje se určitými anatomickými znaky, jako je barva kůže, vlasů, očí, výškou, tělesnými proporcemi apod. V průběhu dějin i nyní dochází k intenzivnímu míšení ras.

V současnosti se hodně hovoří o rasismu a rasové diskriminaci. V rámci multikulturní výchovy pedagogové musí zaujímat určitá stanoviska, proto je nutné tuto problematiku objasnit. Vymezení tohoto pojmu existuje spousta, nicméně v našem případě si pojem vymezíme striktně dle vědeckého obsahu. Příslušníci každé rasové skupiny vnímají a uvědomují si specifika, charakteristiky, odlišnosti a vlastnosti své vlastní skupiny od jiných rasových skupin. Tyto odlišnosti právě vedly k vytvoření stabilních a sociálně psychologických stereotypů a postojů. Za rasismus se považuje jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a vede k nepřátelským aktivitám vůči lidem jiné rasy, jež se projevují diskriminací, agresivitou, nebo fyzickým či verbálním násilím. V České republice dochází často k mylným představám o tom, co je vůbec rasismus. Dochází k rozporu tohoto pojmu, a to převážně díky médiím, které pojem rasismus používají nadbytečně a nepřesně. Pokud Češi mají předsudky nebo stereotypy vůči jinému etniku či rase, bývají označováni za rasisty. Toto tvrzení je nesprávné, neboť o rasismus se jedná až v tom případě, kdy příslušníka jiné rasy kvůli činům a jednáním poškozují. To, že má někdo odmítavý postoj nebo předsudek, není prvkem rasismu. (Průcha, 2011, s. 39)

Multikulturní výchova jako průřezové téma

Průřezová témata jsou okruhy aktuálních problémů současného světa, a jsou zařazeny do rámcového vzdělávacího programu (dále jen RVP) a jsou nedílnou součástí základního vzdělávání. Průřezová témata napomáhají žákům rozvíjet jejich osobnost především v oblasti postojů, hodnot a mají silný výchovný aspekt. Všechna průřezová témata jsou jednotně zpracována a obsahují charakteristiku daného tématu a přínos průřezového tématu k osobnostnímu rozvoji žáka. Školy mají v kompetencích výběr a

způsob těchto průřezových témat. Důležitým aspektem a účinností průřezového tématu je spojitost se vzdělávacím obsahem konkrétního vyučovacího předmětu a s obsahem žákových aktivit vně školy nebo mimo ni. (RVP.cz, *průřezové téma*, 2019) Jak již bylo zmíněno, multikulturní výchova je součástí průřezových témat a umožňuje žákům náhled a seznámení se s různými kulturami. Stejně tak by měla mít i vliv na to, aby si žáci uvědomili svou kulturní identitu a tradice. Měla by rozvíjet spravedlivost, solidaritu, toleranci a vést k porozumění specifik jiných kultur. Důležitým aspektem je i to, že multikulturní výchova upevňuje mezilidské vztahy ve škole, dále se dotýká vztahů mezi učiteli a žáky, mezi školou a rodinou a v neposlední řadě školou a místní komunitou. (RVP.cz, *multikulturní výchova*, 2019)

Průcha (2011, s. 20) uvádí, že k vytyčení obecných cílů vzdělávání v českých školách slouží Bílá kniha z roku 2001. Tato kniha věnuje svou pozornost i multikulturní výchově a popisuje její obecné cíle. Mezi cíle patří poskytnout informace o všech menšinách, osudech a kultuře, napomáhá utvářet vztahy porozumění a sounáležitosti s danými menšinami. Další cíl zahrnuje výchovu k partnerství, spolupráci a solidaritě, což by mělo vést k životu bez konfliktů a negativních postojů vůči lidem odlišných ras, etnik, menšin, kultur atd. Podobně jako RVP klade Průcha důraz na to, že multikulturní výchova není samostatným vyučovacím předmětem, ale spadá do průřezových témat a je povinnou součástí základního vzdělávání 1. a 2. stupně základních škol. Dále konstatuje, že podmínkou pro využívání průřezového tématu je propojování se samostatnými předměty. Nejčastěji se jedná o předměty jazykové, zeměpis, občanskou nauku apod. V neposlední řadě klade Průcha důraz na přínos multikulturní výchovy. Autor jej rozdělil na dvě oblasti, a to 1. vědomosti, dovednosti, schopnosti, čili multikulturní kompetence a 2. oblast postojů a hodnot. Dle Hladíka (2006, s. 31) je nejdůležitějším cílem, stejně tak jako u Průchy, dosažení multikulturních kompetencí. Těmito kompetencemi se rozumí vědomosti, dovednosti, znalosti a postoje, které si žák, student a posluchač osvojuje v rámci multikulturní výchovy.

Obecně lze říci, že nejdůležitějším cílem multikulturní výchovy je osvojení si multikulturních kompetencí. Právě proto tento pojem dále rozšíříme.

V souvislosti s MKV se často mluví o multikulturních kompetencích, které jsou v současné terminologii definovány jako soubor znalostí, dovedností, zkušeností, metod a postojů. Týkají se také postojů, které jednotlivec používá k úspěšnému řešení

různých úkolů, životních situací, kdy mu tyto kompetence umožní osobnostní rozvoj a naplní jeho životní touhu. (Hladík, 2010, s. 29).

Mezi další podstatnou složku multikulturní výchovy se řadí metody MKV. Tyto metody jsou důležitým aspektem v předávání obsahu a měly by být přizpůsobeny věku, úrovni vzdělávání, a to podle standardních didaktických zásad. Hovoříme tedy o kontinuální MKV, tedy o působení, které začíná již v předškolním věku a pokračuje dále přes základní, střední a vysokou školu. Je tedy jasné, že se tyto metody musí v průběhu měnit. V rámci předškolního vzdělávání bude nejčastější metoda jednoduchá hra, která umožní dětem poznání světa. Na základní škole se budou uplatňovat metody, které již budou působit na kognitivní složku, kdy si žáci osvojují znalosti a dovednosti. Střední škola bude žáky vést ke zdokonalení a rozšíření již osvojených kompetencí. Vysoká škola by měla být podnětem pro další sebevzdělávání v této oblasti. (Hladík, 2006, s. 30)

Úroveň vzdělávání	Metody
Předškolní vzdělávání	jednoduché hry
Základní vzdělávání	hry, besedy, diskuze, pracovní listy
Střední vzdělávání	besedy, projekty, kritické myšlení
Vysokoškolské vzdělávání	analýza dokumentů, mediální analýzy, projekty, diskuze

Tabulka 1 *Metody MKV*

Multikulturní výchova a role školy

MKV je na většině škol spojována s obhajobou měkkých právních norem a uznání. Často bývá vnímána jako obhajoba nepřizpůsobivých, kteří poškozují majoritní společnost svým chováním. Hlavním terčem se stává romská otázka, kdy jsou právě Romové bráni za nepřizpůsobivé a stále více je viditelnější neukázněné chování, což majoritní společnosti vadí. V MKV jde především o výchovu ke slušnosti, hlavně o emocionální stránku žáka než o ověřitelné znalosti. (Preissová Krejčí, Švachová 2013, s. 21 – 22)

Pokud chceme, aby se MKV rozvíjela kupředu, měli by spolu vycházet lidé s různou kulturou, z jiného prostředí, různého náboženství apod. Důležité je tyto lidi nejprve vést ke vzájemné komunikaci a posléze k vzájemnému poznávání. Každý učitel zažívá rozdílnost kultur žáků ve svých třídách a je si vědom toho, že se MKV hůře aplikuje v praxi. (Preissová Krejčí, 2013, s. 41) Zaměříme-li se na MKV a Romy, musíme říci, že toto téma spolu značně souvisí. Pedagogové by měli zaujímat stanovisko, které je pochopitelné a přijatelné. Vztah majority s Romy je nicméně spíše bolestivý a na základě výzkumů a různých workshopů dochází k nesouladu MKV se současnými názory žáků na Romy, což poukazuje na neefektivnost MKV v RVP. Pokud se jedná o postoje české společnosti vůči Romům, musíme podotknout, že jsou výrazně negativní, a co hůř, jsou generalizovány na celou etnickou skupinu. Z výzkumů vyplývá, že 81 % dotazovaných si myslí, že Romové jsou jiná rasa, nejsou schopni změny a jsou nepřizpůsobiví. Zaměříme-li se na žáky, jejich postoje nejsou nijak zvlášť pozitivní. Z výzkumů vyplývá, že žáci považují romskou menšinu za největší problém naší země. 58 % dotazovaných středoškoláků vnímá Romy jako nepracující, což jim značně vadí. Důvodem je to, že středoškolští pedagogové nejsou dostatečně připraveni a vybaveni kompetencemi témat MKV, nebo se těmito tématy vůbec nezabývají. Faktem je, že se postoje mladé generace zhoršují, což je v rozporu s MKV, která má v českých školách dlouholetou tradici. Proto se nabízí otázka, v čem je MKV neefektivní a jaké dílčí cíle stanovit pro vzdělávací soustavu ve vztahu s Romy. Z dalších výsledků výzkumů a workshopů je zarážející, že Romové nejsou vnímáni pozitivně ani ve Zlínském kraji, kde je minimální počet vyloučených lokalit. (Preissová Krejčí, Švachová 2013, s. 41)

Při realizaci programů v rámci MKV se mají žáci možnost dozvědět nové informace o Romech. Budou tak k této minoritě přistupovat s nižšími předsudky a budou více diferencovat. (Romové patří k nejdiskutovanější minoritě u nás, ale informovanost o romské kultuře, historii a tradici je velice nízká). Při prezentaci informací lze použít dvě strategie, které se vzájemně doplňují. První strategie by měla poukazovat na odlišnosti v historickém vývoji pronásledované skupiny. V pedagogice je označována jako viktimizace, která by měla být vzhledem do odlišné historické, životní zkušenosti a která má umožnit pochopení současných obtíží ve vzájemném soužití. Druhá strategie, nazývána objevování kultury, spočívá v tom, že se MKV snaží žákům ukázat pozitivní aspekty dané kultury a tím zabránit přejímání předsudků a zobecňování. V případě

Romů nelze konstatovat, že žáci mají silné předsudky, které jsou ovlivněny rodinným prostředím a atmosférou ve společnosti. Záleží, v jakém kontextu jsou předávány informace o jiné kultuře a jakými prostředky se snažíme změnit konkrétní postoje. Důležité je taky to, co žákům neříkáme a co přecházíme jako nedůležité, ačkoliv to žáci považují za zásadní. (Preissová Krejčí, Švachová 2013, s. 80 – 84)

Role učitele je v MKV vcelku složitá, jak udává Preissová Krejčí (2013, s. 91). Učitelé se často dostávají do absurdní situace, kdy je po nich požadováno, aby respektovali odlišnou kulturu, kterou často chápou jako nekompatibilní s kulturou majority.

V České republice se MKV často zastřešuje v označení pro pedagogickou práci s rozdílností ve třídách. Definice MKV je však široká, a proto se zaměříme jen na dva přístupy z kterých MKV vychází. Jedná se o přístup kulturně – standardní, který je zaměřen primárně na skupinovou příslušnost, a druhý přístup je nazýván transkulturní, zaměřující se na jedince. Z těchto obou přístupů se v České republice vychází, nicméně při pedagogické práci je doporučován transkulturní přístup, který se zaměřuje na individuální potřeby dítěte a pedagoga. Pokud se pedagog rozhodne využívat nějakou metodu z MKV, měl by mít na paměti, že oblast MKV je specifická tím, že zahrnuje celou osobnost člověka (zkušenosti, názory, postoje apod.). Pokud učitel metody nesprávně užívá, může to mít negativní dopad na realizování změn. Původní záměry mohou být zvráceny nebo i obráceny proti učiteli nebo proti některým žákům. Práce s multikulturní výchovou ve škole je v mnoha směrech obtížná. Jeden důvod je ten, že na pedagogy jsou kladeny vysoké nároky, co se týče teoretických znalostí. Musíme mít taky na paměti, že MKV je disciplínou, ve které se uplatňují osobní přesvědčení a postoje. Na osobnost a zkušenosti pedagoga v MKV je kladen velký důraz. Učitelé hrají klíčovou roli při zavádění MKV do škol. (Meta ©, *multikulturní výchova*, 2019)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ETNICKÉ A RASOVÉ PŘEDSUDBY ŽÁKŮ 8. A 9. ROČNÍKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL

V této části bakalářské práce se snažíme přiblížit charakteristiku výzkumného šetření, která zahrnuje výzkumný problém, cíle výzkumu, výzkumný soubor, metodu sběru dat a v neposlední řadě způsob zpracování dat.

4.1 Výzkumný problém

Porozhlédneme-li se kolem sebe, musíme přijmout fakt, že naše společnost již není společností homogenní. Lidé si musí zvykat na to, že se dennodenně setkávají s lidmi, kteří jsou jiné kultury, etnika, barvy pleti, náboženství apod. Společnost se stává více multikulturní, což může vést k určitým problémům spojených s xenofobií. Tyto problémy mohou vyústit až k rasismu. Velký vliv na tento fakt mají předsudky, které si dospělí lidé a děti nesou. Tyto předsudky se vyskytují převážně ve spojení s nějakou negativní zkušeností, která je potkala. Stejně tak si tyto předsudky mohou utvářet na základě toho, co slyší, například doma, ve škole či v médiích. Právě šíření informací v médiích je stěžejní pro utváření předsudků, protože ne všechny informace jsou relevantní a lidé je dokážou správně vyhodnotit a utřídit.

V praktické části bakalářské práce se proto snažíme popsat, co si žáci právě myslí, a taky jestli si vůči jiným rasám a etnikům nesou nějaké předsudky.

Inspirací pro zkoumání tohoto problému nám byly tři výzkumy, a to Etnické vědomí žáků základní školy v Lounech, Etnické vědomí středoškoláků, kde byly zjišťovány také názory a postoje mládeže týkající se etnického soužití a vztahů (Průcha, 2011, s. 48- 52) a v poslední řadě výzkum, který se zabýval analýzou prací žáků osmých a devátých tříd některých pražských základních škol (Svobodová in Šišková, 1998, s. 131 - 146).

Pro stanovení výzkumného problému jsme si položili hlavní výzkumnou otázku: Co si myslí žáci o lidech jiné rasy a jiného etnika? Na tuto otázku bychom chtěli najít odpověď právě naším výzkumem, který byl realizovaný na čtyřech základních školách ve Zlínském kraji. Záměrně byly vybrány etnické menšiny, které jsou v České republice procentuálně nejvíce zastoupeny a se kterými se respondenti mohou nejčastěji setkat v běžném životě. Jednalo se o Romy, Vietnamce a Ukrajince.

4.2 Cíl výzkumu

Hlavním cílem realizovaného výzkumu bylo zjistit, co si žáci 8. a 9. ročníků základních škol myslí o lidech jiné barvy pleti a jiného etnika. Následně byly zvoleny dva dílčí cíle, které měly za úkol zjistit, jaké pozitivní a negativní názory žáci mají vůči jiné rase či etniku.

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem se stali žáci 8. a 9. tříd základních škol ve Zlínském kraji. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 197 respondentů. Tito respondenti byli osloveni na čtyřech různých základních školách dle dostupnosti. Jednalo se o základní školy v malých městech a na vesnicích na jihovýchodním Valašsku. Z dotazovaných respondentů bylo 94 dívek a 103 chlapců, což je procentuálně zastoupeno následovně. Chlapci tvořili 52,28 % a děvčata 47,72 % výzkumného vzorku. Pokud se zaměříme na ročníky, žáků 8. tříd se zúčastnilo 106 žáků, což činí 53,81 % a žáků 9. tříd bylo 91, což je vyjádřeno 46,19 %.

4.4 Metoda sběru dat

Pro realizaci praktické části byla zvolena metoda sběru dat dvojího typu. První metoda sběru dat zahrnovala slohové práce, které by měly být stěžejní pro realizaci našeho výzkumu. Respondenti měli odpovědět na otázku, co si myslí o lidech jiné barvy pleti nebo jiného etnika. Tato metoda byla doplněna o nejčastější metodu kvantitativního výzkumu čili o dotazníkové šetření, které bylo zcela anonymní. Položky v dotazníku byly zaměřeny převážně na předsudky vůči lidem jiné barvy pleti a jiného etnika a byly seřazeny dle obtížnosti. Dotazník se skládal z 21 položek, které byly otevřené, uzavřené škálového typu. Výzkum probíhal v prosinci roku 2018.

4.5 Způsob zpracování dat

Všechna data z dotazníkového šetření byla roztříděna pomocí třídění prvního stupně a byla zaznamenána do programu Microsoft Excel. Následně byly položky rozděleny. Co se týče zpracování slohových prací, byly rozděleny do kategorií, které vykazovaly podobné či stejné znaky.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této kapitole se snažíme o přiblížení výsledků našeho výzkumu, který probíhal v prosinci 2018. Tohoto výzkumu se zúčastnilo 197 respondentů ze čtyř různých základních škol ve Zlínském kraji. Jako první se věnuji rozboru dotazníkového šetření, ve kterém se snažíme co nejlépe rozebrat odpovědi respondentů na určité otázky. Druhá část je zaměřena na rozbor slohových prací, které byly roztříděny do kategorií a následně tyto kategorie popsány.

5.1 Výsledky dotazníkové šetření

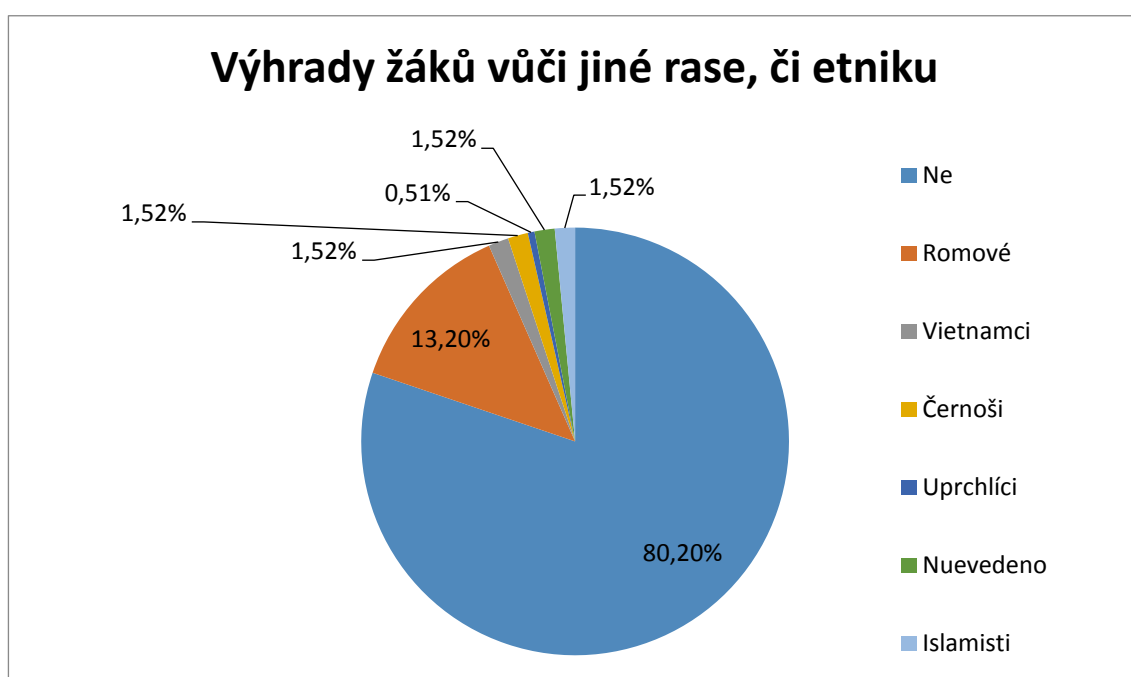
Kontakt, výhrady, inteligence

Položkou, č. 3 dotazníkového šetření jsme zjišťovali, zda se žáci setkávají s lidmi různých ras nebo etnik. Na tuto otázku žáci mohli vybrat odpověď ze tří možností. Nejčastější volbou byla odpověď „někdy“, jež vybralo 123 (62,44 %) dotazovaných žáků. Druhou nejčastější volbou respondentů byla odpověď „ano“, kterou zaznamenalo 53 (26,90 %) žáků. Odpověď „ne“ zaznamenalo 21 (10,66 %) dotazovaných žáků.

Graf 1 *Setkávání žáků s jinou rasou či etnikem*

Dále jsme se zaměřili na položku č. 4, která zjišťovala, zda mají žáci nějaké výhrady vůči lidem jiné rasy nebo etnika. Pokud žáci odpověděli „ano“ uváděli i konkrétní případy. Z celkového počtu respondentů 158 (80,20 %) uvedlo, že výhradu vůči jiné rase nebo etniku nemají. Odpovědí „ano“ bylo zaznamenáno 39 (19,80 %). Nejvíce výhrad, a to 26 (13,20 %), získalo romské etnikum, vůči Vietnamcům měli výhrady 3 (1,52 %) respondenti, stejný počet respondentů zaznamenala ekvatoriální rasa. Našli se i takoví, kteří uváděli, islamisty 3 (1,52 %) a uprchlíky 1 (0,51 %). Je na místě podotknout i to, že 3 (1,52 %) z dotazovaných neuvedli konkrétní rasu či etnikum, vůči kterému mají výhrady.

Graf 2 Výhrady žáků vůči jiné rase či etniku

V položce č. 5 jsme se ptali žáků, zda si myslí, že lidé odlišných ras mají stejnou inteligenci. Žáci měli na výběr tři možné odpovědi. Nejvíce získala možnost „ano“ a to 111 (56,35 %). Odpověď „nevím“ byla zaznamenána 46krát (23,35 %), odpověď „ne“ byla zaznamenána 40krát (20,30 %). Otázka č. 6 zjišťovala, zda byli žáci svědky diskriminace či nepřátelského chování vůči člověku jiného etnika. Ze 197 odpovědělo „ano“ 110 (55,84 %) žáků. Odpověď „ne“ zaznamenalo 87 (44,16 %) žáků.

Utváření předsudků

Následující položky jsme zahrnuli do kategorie, u kterých si myslíme, že **mohou mít vliv na utváření předsudků vůči jiným etnikům a rasám**. Jednalo se o otázku č. 7, kdy jsme se žáků ptali, zda mají nějakou nepříjemnou zkušenost s Romy, Vietnamci, či Ukrajinci. Na tuto položku odpovědělo „ne“ 147 (74,62 %) respondentů, 50 (25,38 %) dotazovaných žáků odpovědělo, že nepříjemnou zkušenost mají. Z těchto 50 respondentů se 22 (11,17 %) vyjádřilo, že mají nepříjemnou zkušenost s Romy. S Vietnamci nepříjemnou zkušenost má 7 (3,55 %) dotazovaných a s Ukrajinci pouze jeden (0,51 %). Co se týče zbylých 20 (10,15 %) žáků, nebyli konkrétní vůči rase či etniku, ale popisovali konkrétní zkušenosti. Jednalo se převážně o zkušenosti obecného charakteru jako například: krádeže, rvačky, používání vulgarismů, nářázky, posměch apod.

Další položka, kterou jsme zařadili do této kategorie, je položka č. 8. Zde jsme se žáků ptali, zda se doma setkávají s negativními názory na Romy, Ukrajince nebo Vietnamce. Žáci měli na výběr z pěti možných odpovědí, kdy mohli vybrat i více jak jednu odpověď. Z celkového počtu dotazovaných odpovědělo „zřídka“ nejvíce respondentů a to 80 (40,61 %). Druhou nejvíce zaznamenanou odpovědí bylo „vůbec“, kterou zaznamenalo 70 (35,53 %). Co se týče negativních názorů na určitá etnika, 39(19,80%) odpovědí směřovalo vůči Romům. Negativní názor vůči Ukrajincům uvedli pouze 3 (1,52 %) žáci. Vůči Vietnamcům slýchává negativní názory 5 (2,54 %) z dotazovaných žáků.

Poslední položkou v této kategorii byla č. 9. Zde jsme se žáků ptali, odkud nejvíce čerpají informace o lidech jiné barvy pleti a jiného etnika. Z výsledků je patrné, že nejvíce informací žáci čerpají z televizních zpráv. Naopak nejméně informací o lidech jiné barvy pleti a etnika čerpají z Twitteru. Pro názornou ukázkou jsme zhotovili tabulku, která vyjadřuje průměry všech možných odpovědí.

Průměrné hodnoty	
televizní zprávy	3,20
škola	3,04
zpravodajské servery	3,03
Instagram	2,51
Facebook	2,44
vrstevníci	2,40
doma	2,15
rádio	1,74
knihy	1,59
Twitter	1,47

Tabulka 2 Průměrné hodnoty, ze kterých žáci nejvíce čerpají informace o lidech jiné barvy pleti nebo etnika

Předsudky

Následující kategorie zahrnovala položky, které zjišťovaly předsudky žáků vůči jiné rase či etniku. Tyto položky byly rozděleny do tří kategorií.

Předsudky vůči Romům

První kategorie zahrnuje předsudky vůči Romům. V dotazníku se jednalo o položky č. 10, 13, 16 a 19. V položce 10 jsme se žáků ptali, zda by přijali za souseda Roma. Žáci měli na výběr z pěti možných voleb. Nejčastější odpovědí byla možnost „spíše ano“, kterou uvedlo 44 (22,34 %) žáků. Nevyhraněný názor zaznamenalo 43 žáků (20,83 %). Po 40 volbách získaly odpovědi „ano“ a „spíše ne“, co je procentuálně vyjádřeno (20,30 %). Romy za souseda by nepřijalo 30 (15,23 %) z dotazovaných žáků.

V položce 13 jsme se žáků ptali, na to, zda by si dokázali představit, že se jejich spolužákem stane Rom. Nejvíce odpovědí zaznamenala volba „ano“, kterou zvolilo 65 (32,99 %) žáků. Následující odpovědí byla „spíše ano“, tuto odpověď zaznamenalo 49 (24,87 %) žáků. Nevyhraněný názor mělo 36 (18,27 %) dotazovaných. Odpověď

„ne“ zaznamenalo 29 (14,72 %) žáků. Nejméně odpovědi získala možnost „spíše ne“, a to 18 (9,14 %) dotazovaných.

V položce 16 jsme se ptali, zda by žákům vadilo, kdyby nastoupili do práce, kde jsou Romové. Nejčastější volbou byla „nevím“, kterou zaznamenalo 52 (26,40 %) žáků. Odpověď „ano“ uvedlo 47 (23,86 %) dotazovaných žáků. Třetí nejčastější odpovědi byla „spíše ano“, kterou zaznamenalo 41 (20,81 %) žáků. Odpovědi „spíše ne“ bylo 37 (18,78 %) a odpovědi „ne“ bylo 20 (10,15 %).

V poslední dotazované položce č. 19 jsme se žáků ptali, zda by pomohli Romce staršího věku s těžkým nákupem. Nejvíce odpovědi a to „ano“ zaznamenalo 72 (36,55 %) žáků. Volbu „spíše ano“ zaznamenalo 64 (32,49 %) dotazovaných. Třetí nejčastější odpovědi byla odpověď „nevím“, kterou zvolilo 32 (16,24 %) respondentů. Volbu „spíše ne“ zvolilo 17 (8,63 %) žáků. Nejméně volenou odpovědi bylo „ne“ a to 12 (6,09 %) žáků.

Předsudky vůči Vietnamcům

Do další kategorie jsme zahrnuli předsudky vůči Vietnamcům. Tyto předsudky zjišťovaly čtyři položky dotazníkového šetření (11, 15, 18, 21).

V položce č. 11 jsme se ptali, zda by žáci přijali za souseda Vietnamce. Nejvíce žáků odpovědělo „ano“, a to 79 (40,10 %), následně bylo „spíše ano“ 61 (30,96 %). Jako třetí nejčastější volbou bylo „nevím“, tuto odpověď zvolilo 25 (12,69 %) žáků. „Spíše ne“ zaznamenalo 18 (9,14 %) a nejméně 14 (7,11 %) žáků zaznamenalo odpověď „ne“.

V následující položce č. 15 jsme se žáků dotazovali, zda by si dokázali představit, že se jejich spolužákem stane Vietnamec. Nejvíce žáků odpovědělo „ano“ 90 (45,69 %). Druhou nejčastější volbou bylo „spíše ano“, tuto volbu zaznamenalo 51 (25,89 %) žáků. Následovala volba „ne“. Tentokrát odpovědělo 25 (12,69 %) žáků. Další v pořadí byla volba „nevím“ 19 (9,64 %) žáků. Nejméně obdrženou odpovědi byla „spíše ne“, kterou uvedlo 12 (6,09 %) žáků.

V předposlední položce č. 18 jsme se žáků ptali na to, zda by jim vadilo, kdyby nastoupili do práce, kde jsou Vietnamci. Nejčastější odpovědi byla „spíše ne“, kterou zaznamenalo 73 (37,06 %) žáků. Následovala odpověď „ne“, tuto volbu zaznamenalo 46 (23,35 %) dotazovaných. Následovala možnost „nevím“, kterou vybralo

34 (17,26 %) žáků. Stejný počet voleb zaznamenala položka „ano“ a „spíše ano“ a to 22 (11,17 %).

Poslední položkou č. 21 jsme se žáků ptali, na to, zda by pomohli Vietnamce staršího věku s těžkým nákupem. Nejvíce žáků odpovědělo „ano“ a to 89 (45,18 %). Následovala možnost „spíše ano“, kterou zaznamenalo 65 (32,99 %) dotazovaných. Třetí nejčastější volba byla „nevím“, kterou zvolilo 25 (12,69 %) žáků. Následovaly volby „ne“ a „spíše ne“, které získaly stejný počet odpovědí a to 9 (4,57 %).

Předsudky vůči Ukrajincům

Do poslední kategorie jsme zahrnuli předsudky žáků vůči Ukrajincům. Jedná se o položky 12, 14, 17 a 20. Stejně tak jako v předešlých kategoriích se položky žáků ptaly na to samé.

V položce č. 12 jsme se žáků ptali, zda by přijali za svého souseda Ukrajince. Z dotazovaných nejvíce odpovědělo „ano“ 61 (30,96 %) dotazovaných. Následovala volba „spíše ano“, kterou uvedlo 52 (26,40 %) žáků. Třetí nejčastější zaznamenaná odpověď byla „nevím“, kterou uvedlo 42 (21,32 %) dotazovaných. Možnost „nejspíše ne“ odpovědělo 23 (11,68 %) žáků. Zápornou volbu „ne“ uvedlo 19 (9,64 %) žáků.

V položce č. 14 jsme se žáků ptali, zda by si dokázali představit, že se jejich spolužákem stane Ukrajinec. Nejvíce odpovědí získala možnost „ano“ 73 (37,06 %) žáků. Další v pořadí byla volba „spíše ano“, tuto odpověď zaznamenalo 60 (30,45 %) dotazovaných. Třetí nejčastěji zaznamenanou volbou bylo „nevím“, kterou uvedlo 24 (12,18 %) žáků. Za spolužáka by vyloženě nechtělo Ukrajince 21 (10,66 %) žáků. Odpověď „spíše ne“ uvedlo 19 (9,64 %) dotazovaných.

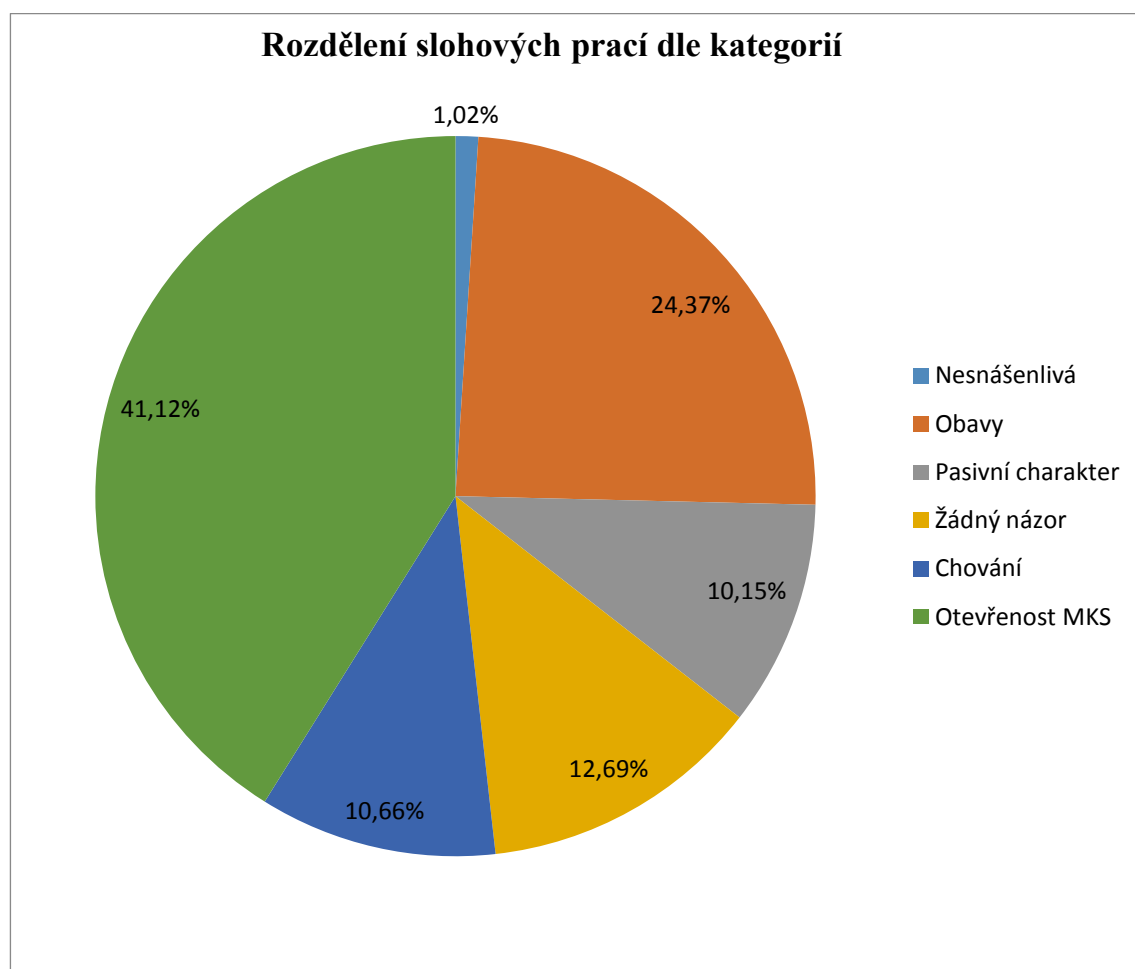
Předposlední položkou, a to č. 17 jsme se žáků ptali, zda by jim vadilo nastoupit do práce, kde jsou Ukrajinci. Nejvíce odpovědí zaznamenala možnost „spíše ne“ a to 74 (37,56 %). Druhá nejčastější volba byla „ne“, kterou uvedlo 42 (21,32 %) žáků. Třetí nejčastější volba byla „nevím“, kterou zaznamenalo 37 (18,78 %) dotazovaných. Stejný počet, a to 22 (11,17 %) žáků, uvedlo možnost „ano“ a „spíše ano“.

V poslední položce č. 20 jsme se dotazovali, zda by žáci pomohli starší Ukrajince s těžkým nákupem. Možnost „ano“ zaznamenalo nejvíce žáků a to 84 (42,64 %). Následovala volba „spíše ano“, kterou uvedlo 69 (35,03 %) dotazovaných. Třetí nejčastější volbou byla „nevím“, tuto odpověď uvedlo 27 (13,71 %) žáků. Odpověď

„spíše ne“ zaznamenalo 9 (4,57 %) žáků a odpověď „ne“ zaznamenalo 8 (4,06 %) žáků.

5.2 Výsledky slohových prací

Tato podkapitola se zabývá výsledky slohových prací, které doplňovaly dotazníkové šetření. Žáci měli napsat úvahy na téma, co si myslí o lidech jiné barvy pleti a etnika. Záměrně byly vybrány tři etnika, se kterými se žáci mohou nejčastěji setkat v každodenním životě. Jednalo se o Romy, Vietnamce a Ukrajince. Tyto slohové práce byly rozděleny do skupin, které vykazovaly podobné názory žáků. Vytvořeno bylo sedm kategorií, které byly pojmenovány podle toho, jakým způsobem se žáci snažili odpovědět na zadání slohové práce. Jednalo se o kategorie: vymezující se vůči jiným rasám čili nesnášenlivá skupina, obavy, pasivní charakter, žádný názor, chování příslušníků jiné rasy nebo etnika, otevřenost k multikulturní společnosti.

Graf 3 Rozdělení slohových prací dle kategorií

Vymezující se vůči jiným rasám čili nesnášenlivá skupina

První skupina zahrnuje názory žáků, které by se souhrnně daly nazvat jako vymezující se vůči jiným rasám čili nesnášenlivá skupina. Tito žáci vyjádřili svůj názor dost hrubě, nenávistně a negativně. Tito žáci smýšlí rasisticky nebo navrhují drsný způsob řešení. Z celkového počtu 197 odevzdaných prací se v nich takto projevilo nejméně dotazovaných žáků a to dva, což činí 1,02 %. Je zajímavé, že v obou případech se jednalo o chlapce, kteří neměli moc přehledné písmo a projevovali se agresivně. Stejně tak tyto úvahy žáci doplnili o své kresby, kde se vyskytoval například hákový kříž. První žák se vyjádřil následovně: *„Mohli by zkapat na světě moc lidí a oni sou retardovaní atomovku na ně sou hnusní smradlavý retardi ale nechal bych si od nich vylízat prdel a š***** s ovceima.“*¹

Druhý žák se vyjádřil takto: *„Myslím si o nich ze by měli zůstat tam kde se narodili. Neměly by k nám do Česka jezdit bydlet protože to jsou zloději. Cigáni zase kradou kov. Vietnamci nám prodávají nekvalitní zboží, které když si koupíme tak se nám hned rozbije, takže by bylo lepší aby si to prodávali doma v pralese. Ukrajinci jsou vrazi zabíjí lidi, takže bych je zavřel do vězení na 20 let. Potom bych je pustil na svobodu a prvním letadlem je poslal zpět na Ukrajinu. Cigoše bych zavřel někam do ústavu a vilččil je aby byli hodní. Prostě bych je postřílel na hranici hlavně ty Ukrajince a Vietnamce, prostě všechny tři.“* Oba tyto žáci v dotazníkovém šetření uvedli, že negativní názory doma slyšávají převážně vůči Romům. Stejně tak si oba myslí, že lidé odlišných ras nemají stejnou inteligenci a oba zažili nepříjemnou zkušenost s těmito lidmi. Tito žáci nejvíce čerpají informace o lidech jiné barvy pleti doma, ve škole, na Facebooku, Instagramu, z televizních zpráv a od vrstevníků. Co se týče předsudkových otázek, tak tyto žáci se shodně vyslovili, že by jim vadilo pracovat s Romy. Jeden z těchto žáků se vyjádřil negativně ve všech předsudkových otázkách, kromě dvou, které se týkaly Ukrajinců, a to, zda by mu vadilo nastoupit do práce, kde jsou Ukrajinci. Žák zaznamenal „spíše ne“. Druhá otázka se týkala, zda by pomohl Ukrajince s těžkým nákupem, kdy tento žák zaznamenal odpověď „ano“.

¹ Všechny názory žáků, které se zde vyskytují, jsou v původním znění, tak, jak je zaznamenali do slohových prací.

Obavy

Další skupina obavy zahrnuje žáky, kteří mají z lidí jiné barvy pleti a jiného etnika strach. Tito žáci nebyli nijak zvlášť vyhrazeni vůči jiným etnikům či rasám. Jejich názory nevykazovali žádnou agresi. Žáci vykazovali především obavy a strach ve svých slohových pracích. Nejčastěji se vyskytovala slova typu: bojím se jich, nejsem rasista, dávám si na ně pozor a vadí mi. Jeden z žáků napsal: *„Bojím se jich (některých), někteří, které znám jsou super. Nejsem rasista, my jsme pro ně taky jiná rasa. Zatím je mi to celkem jedno. Dávám si ně pozor.“* V těchto pracích se vyskytovaly prvky xenofobie. Žáci se snažili být konkrétní ve volbě, kterých ras se bojí. Nejčastěji se jednalo o Romy. Z celkových 197 slohových prací se do kategorie „obavy“ zařadilo 48 (24,37 %) úvah. Žáci se vyjadřovali následovně: *„Černoši mi třeba vůbec nevadí, vždyť jsme skoro stejní ale třeba Romů se bojím ale tak zase všichni nejsou tak hrozí.... Ale tak někteří jsou fakt neslušní a prostě se jich bojím že mi něco udělají nebo ukradnou...Vůbec jim nemůžu věřit a nikdy nebudu.... A muslimy taky nemám ráda..“* *„Vietnamci mi nevadí, jsem zvyklá ve městě. Romů se celkem bojím, hlavně když jsem v Praze, dělá mě to nervózní. Ukrajince neřeším nikdy jsem je asi nepotkala, jen něco, co vidím v televizi mě děsí.“* Další z dotazovaných žáků, který byl zařazen do této kategorie, napsal: *„Já nevím. Já lidi jiné rasy nesoudím, ale někdy mně štve protože vyvolávají hádky, rvačky, prostě se jich někdy bojím, ale já vím, že bych se ubránila. Ale někteří jsou i pěkní.“* Ve většině prací této kategorie se objevovala krátká souvětí, ve kterých se žáci snažili popsat, která etnika jim vadí.

„Podle mě u člověka nezáleží na barvě pleti co se týče třeba chování. Myslím, že chování člověka závisí na tom s kým vyrůstá a za jakých podmínek. A jestliže např. Róm vyrůstá v horších podmínkách, tak se to odrazí i na jeho chování. Určitě tady kolem nás jsou lidi jiné barvy pleti, kteří jsou opravdu dobří lidé, ale to, že se na ně podíváme nějak jinak než ostatní lidi je spíš tím, co o nich lidé říkají a jakou mají pověst. Já s nimi nějaký problém nemám, spíš mě většinou popadne takový ten strach, jestli by něco neudělali. Ale to je právě kvůli tom co o nich třeba slyším, a nebo právě kvůli té špatné pověsti.“

Nejvíce žáků této kategorie zaznamenalo, že negativní názory slýchávají vůči Romům. V této kategorii se nejvíce objevilo i to, že žáci mají nepříjemnou zkušenost s těmito lidmi. Co se týče otázky, zda mají lidé odlišných ras stejnou inteligenci, byla tato

skupina žáků nejvíce roztržštěná. Nejvíce žáci zaznamenali „ano“, nicméně odpověď „nevím“ a „ne“, zde byla zastoupena v podobném počtu. Žáci této kategorie nejvíce čerpají informace z televizních zpráv, zpravodajských serverů a školy. Předsudkové otázky zaznamenaly nejvíce kladných voleb, nicméně objevily se i volby záporné, a to převážně Romům.

Obavy z Romů - většina negativních postojů byla sociálního charakteru. Jeden z dotazovaných narážel na to, že se bojí Romů, protože kradou: „*Nemám proti nim nic, ale když vidím Romi mám takové nutkání si kontrolovat všechny věci.*“ Stejně tak se další vyjádřil „*Romové jsou na světě známí kradnutím.*“ Objevily se i úvahy, které poukazovaly na to, že Romové nepracují, a právě to žákům vadilo. „*Romové, většina líná, odmítají pracovat, nepřizpůsobují se naší kultuře, způsobují konflikty.*“ „*Vadí mi někteří Romové protože nepracují a jen pobírají dávky.*“ „*Jsou na podpoře a hlavně nepracují.*“ Pozitivní aspekty vůči Romům se nevyskytovaly žádné.

Obavy z Ukrajinců - negativních postojů vůči Ukrajincům nebylo mnoho. Většina se vyjádřila spíše kladně. Nejčastěji žáci psali, že jim Ukrajinci nevadí. Pokud se žáci vyjádřili záporně, bylo to kvůli jejich práci. Jeden ze žáků se vyjádřil: „*Ukrajinců strašně moc jich tady přibývá. Mají více práce než čeští obyvatelé.*“ Další z žáků považuje Ukrajince za lenoše: „*Ukrajinci jsou lenoši, jezdí do Česka na práci a nemají na ukrajině že se tam válčí samé mory, železa.*“ Nicméně je nutno podotknout, že vůči Ukrajincům a jejich práci se i někteří žáci vyjádřili kladně. Tito žáci viděli přínos Ukrajinců na českém trhu práce. „*Ukrajinci obohacují v ČR práci.*“ „*Ukrajinci dobře pracují.*“ Jeden z žáků dokonce napsal, že se Ukrajinci kvůli práci začleňují lépe do společnosti. „*Ukrajinci se teď začínají mega moc začleňovat protože dělají za malé peníze a udělají možná více než češi kteří sedí v bagru a nic nedělají (většina).*“

Obavy z Vietnamců jsou, co se týče postojů žáků dvojího typu, stejně jako u Ukrajinců. Žáci měli tendenci se vyjadřovat negativně i pozitivně. Co se týče negativních postojů, žáci se vyjadřovali převážně vůči nekvalitnímu zboží, které přinášejí na český trh. Žáci se v některých případech shodli, že jejich zboží je sice levné, ale za to nekvalitní. „*Vietnamci prodávají levně, ale nekvalitně.*“ „*Proti Vietnamcům nic nemám jen mě někdy štvou ty jejich obchody.*“ „*Vietnamci prodávají fake gucci.*“ Jeden z žáků se vyjádřil i následovně: „*žlutí rákosáci šulí výrobky...*“ Když už se objevily postoje kladného charakteru, tak směřovaly převážně vůči vietnamskému jídlu. „*Vietnamci prodávají dobré jídlo*“ Další z žáků vyjádřil svůj

kladný postoj, ve kterém se objevilo i více pozitivních aspektů „*přátelští, skromní lidé zajímavé kultury, skvělým jídlem a pohostinností.*“

Pasivní charakter

Do další ze skupin lze zařadit slohové práce, ve kterých žáci nevyslovili názor konkrétní názor. Tato skupina zahrnuje práce, které jsou pasivního charakteru. V těchto pracích se vyskytovaly nejčastěji slova typu „nevím“, „je mi to jedno“ apod. Práci pasivního charakteru napsalo 20 (10,15%) žáků. Žáci své názory shrnuli v jednom slově, kdy převažovalo právě slovo „nevím“ nebo v krátkých větách. „*Je mě to zcela upřímně jedno.*“ Další uvedl: „*Stavím se k tomuto tématu neutrálně.*“ „*Nezajímám se o ně, ani moc o ostatní.*“, „*Nemám na to názor. Ale nemyslím si že by se tady měli odsuzovat.*“ „*Jací sů tací sů neřeším.*“

Co se týče dotazníkového šetření, většina žáků uvedla, že negativní názory na Romy, Ukrajince a Vietnamce doma neslychají vůbec. Hodně se objevovala odpověď „nevím“ na otázku, zda mají lidé odlišných ras stejnou inteligenci. Negativní zkušenost s těmito lidmi neměla většina dotazovaných žáků. Žáci čerpají informace, nejvíce ze zpravodajských serverů, z televizních zpráv, školy a od vrstevníků. V předsudkových otázkách žáci převážně zaznamenávali odpověď „nevím“, nicméně objevily se i kladné či záporné odpovědi, ale to jen zřídka.

Žádný názor

Další skupina slohových prací zahrnuje práce, ve kterých žáci nezanechali žádný názor na lidi jiné barvy pleti nebo etnika. Tyto práce nevyplnilo 25 (12,69 %) žáků z celkových 197 dotazovaných. Proč se tomu tak stalo je otázkou, faktorů mohlo být více.

Chování příslušníků jiné rasy nebo etnika

Do následující skupiny byly zařazeny takové práce, ve kterých žáci hodně apelovali na chování příslušníků jiné rasy nebo etnika. Jejich pobývání v České republice byli schopni tolerovat a respektovat za podmínky dobrého chování a kladných vlastností těchto lidí jiné barvy pleti či etnika. Často se v pracích vyskytovaly názory, že nezáleží na tom, jakou barvu pleti tito lidé mají, ale právě na tom, jak se chovají. Stejně tak hodně žáků zaujímal negativní postoj vůči agresivitě, vulgaritě a krádežím těchto lidí. Žáci hodně používali spojení „pokud nedělají problémy“, nebo taky „když se k nám

chovají slušně, tak mi nevadí“. *„Nejde o to, zda mají odlišnou pleť nebo etnikum. Jde o to pak jak se chovají. Pokud by byl Vietnamec, Ukrajinec nebo rom s „normálním“ chováním, tak by se s ním dalo i bavit.“* Z prací v tomto případě šlo alespoň trochu vidět, že se snaží nahlížet na tyto lidi rovnocenně, ale velmi apelují na chování těchto etnik či ras. Vůbec nepokládali za důležité, že jsou tito lidé například jiné barvy pleti. Rozhodujícím aspektem bylo právě ono chování těchto lidí. Další z žáků se vyjádřili následovně: *„myslím si že když jsou přátelští tak s nimi není problém i skamarádit se, ale horší je když se nechovají slušně, to bych je tady nechtěl.“* Ze 197 odevzdaných úvah, zde bylo zařazeno 21 (10,66 %) slohových prací dotazovaných žáků. *„Myslím že člověk jako člověk. Ať je tmavý, nebo světlí je jedno. Hlavní je charakter a chování. Proti Vietnamcům, Romům ani Ukrajincům nic nemám, pokud jsou milí, rozumní a aspoň trochu normální jako jiní lidi. Ale když, jsou zlí, kradou, nebo jsou agresivní tak je nemám ráda.“*

Nejvíce žáků na to, zda slýchávají negativní názory doma vůči Romům, Vietnamcům a Ukrajincům odpovědělo „jen zřídka“. Když už se objevily negativní názory, směřovaly proti Romům. Co se týče názoru na stejnou inteligenci mezi rasami, zde byla nejčastější volba „ano“, nicméně, hodně lidí uvádělo i volbu „ne“. Nepříjemnou zkušenost s těmito lidmi žáci neměli většinou žádnou. Žáci této kategorie nejvíce čerpají informace z televizních zpráv a zpravodajských serverů. U predsudkových otázek se žáci vyjadřovali spíše kladným způsobem. Pokud se vyjádřili záporně, jednalo se převážně o otázky, které se zaměřovaly na práci s lidmi jiného etnika.

Otevřenost k multikulturní společnosti

Poslední kategorií je otevřenost k multikulturní společnosti. Těchto prací bylo nejvíce. Ze 197 se kladně vůči lidem jiné barvy pleti či etnika vyjádřilo 81 (41,12 %) žáků. Tyto práce neobsahovaly žádné prvky rasismus či xenofobie. Stejně tak se v těchto úvahách objevovalo méně pravopisných chyb. Co do obsahu těchto prací, byly hodně rozepsány a hodně datově nasyceny. Nejčastěji se objevovaly výroky „jsou to stejní lidé jako my“, „nemám nic proti lidem jiné barvy pleti“, „nezáleží na barvě pleti“ apod. *„Myslím si, že není správné posuzovat člověka podle barvy pleti. Ať už je to Vietnamec Rom, Ukrajinec, nebo jakákoliv jiná rasa, jsou to pořád lidé jako ostatní.“* Objevila se i taková práce, která opovrhovala rasismem: *„Jsem absolutní odpůrce rasismu, přičí se mi myšlenka šikany kvůli odlišné rase. A proto je strašné, že se*

v průběhu let vytvořili předsudky vůči jiným rasám. Ale vše je ovlivněno tím, co vidíme v televizi. V televizi přece nevysílají o slušných a milých Romech. Ne. Vidíme přestupky, drzost, nadávky...“ Hodně prací poukazovalo i na to, že každá rasa má své zástupce hodných a zlých lidí a že za to nemůže barva pleti. Stejně tak se objevovaly názory, že by se rasa neměla odsuzovat jako celek. *„Také bychom neměli zobecňovat celou skupinu na základě chování jednotlivce.“* *„Neměli bychom někoho šikanovat a narážet pokud máme zkušenost jen s pár lidma nemůžeme říct, že kvůli jednomu člověku jsou všichni stejní.“* *„V každé rase, v každém národě je vždy některý člověk dobrý, hodný a vždy je i někdo kdo dobrý není.“* Žáci nešetřili ani slovy tolerance a respektu. *„Tihle lidé jsou stejní jako my a my bychom je mohli začít respektovat.“*

„Rozdělovat lidi do škatulek podle jejich barvy nebo národnosti by se podle mě nemělo. V každé z těchto skupin se najdou lidé přátelští ale i lidé kteří nedodržují zákony, práva jiných atd. Mentalita lidí se nemění s barvou pleti, záleží na vzdělání, školství a výchově.“

Zda žáci této kategorie slýchávají negativní názory na Romy, Vietnamce či Ukrajince, tak uvedli nejvíce „jen zřídka“ a „vůbec“. Pokud se jednalo o konkrétní případy, nejvíce negativních názorů doma slýchávají o Romech. Velká část těchto žáků uvedla, že lidé jiné rasy mají stejnou inteligenci. Co se týče nepříjemné zkušenosti s těmito lidmi, velká část odpovídalo, že nepříjemnou zkušenost nezažili. Žáci této kategorie nejčastěji čerpají informace o lidech jiné rasy a etnika z televizních zpráv, zpravodajských serverů, školy, z domova a od vrstevníků. Předsudkové otázky zahrnovaly převážně odpovědi kladného charakteru.

6 DISKUZE

V rámci našeho výzkumu jsme si položili hlavní výzkumnou otázku, která koresponduje s hlavním výzkumným cílem a to, zjistit, co si žáci 8. a 9. tříd myslí o lidech jiné barvy pleti a jiného etnika. K naplnění hlavního cíle nám sloužily dva dílčí cíle, které měly za úkol zjistit, jaké pozitivní a negativní názory žáci mají vůči jiné rase či etniku.

Z výsledků slohových prací a dotazníkového šetření bylo zjištěno, že negativní postoje žáci překvapivě zaujímají zřídka. Nejhorší postoje zaznamenala skupina, vymezující se vůči jiné rase čili nesnášenlivá skupina. Tato skupina by se klidně dala pojmenovat rasistickou, poněvadž, *jejich postoje vykazovaly takové jednání, které překračovalo pouhé vnímání rasových odlišností a vedlo k nepřátelským aktivitám, vůči lidem jiné rasy, projevovalo se převážně diskriminací, agresivitou, fyzickým či verbálním násilím* (Průcha, 2011, s. 39). Z výsledků je patrné, že žáci negativně vnímají všechny uvedené menšiny a navrhují v obou případech smrt těchto lidí. Důvodem těchto negativních jednání může být i to, že se doma setkávají s negativními názory převážně na Romy, *což má poté vliv na utváření předsudků vůči těmto lidem, protože právě prostředí, vliv domova, se primárně podílí na vzniku předsudků, kdy si jej dítě přebírá od svých rodičů.* (Allport, 2004, s. 318 – 320). Stejně tak oba mohou reagovat negativně na základě špatné zkušenosti s těmito lidmi, kterou zažili.

Dále je z výsledků vidno, že se žáci negativně stavějí vůči Romům. V tomto případě ale neprojevují prvky rasismu, nýbrž xenofobie. Hodně žáků uvádí, že se tohoto etnika bojí. Šíření xenofobie je zapříčiněno tím, že žáci hodně čerpají informace z televizních zpráv a zpravodajských serverů, což není příliš relevantní zdroj. Dalším faktem, který šíří u těchto dětí strach z Romů je ten, že slýchávají ne příliš pozitivní názory od svých rodičů. Velkou roli v tomto případě hraje i generalizace, která je hodně patrná z výsledků. Žáci si všechny Romy spojují se sociálními aspekty jako je kriminalita, lenost, krádeže apod. Na tento fakt poukazuje i Sekyt (Sekyt in Šišková, 2001, s. 119 – 125), *kdy česká společnost vytýká Romům jejich hlučnost, kriminalitu, nevzdělanost, pracovní morálku apod.*

Z dalších poznatků výzkumu vyplývá, že negativní postoje vůči Ukrajincům, nebyly tak výrazné jako u Romů. Žáci se vyslovili negativně převážně vůči práci. Domnívají se, že kradou práci českému obyvatelstvu. *Jejich zaměstnávání je zapříčiněno tím, že*

pro zaměstnavatele je výhodnější a levnější zaměstnat spíše Ukrajince, který je schopen odpracovat až 12 hodin denně za minimální mzdu, což v porovnání s českým zaměstnancem, je daleko výhodnější. (Varianty, 2002, s. 406- 407) Naopak, někteří žáci se vyjádřili ve spojení s ukrajinskou menšinou a prací i pozitivně. Líbí se jim, že jsou Ukrajinci pracovití. Jejich pracovitost se dle názorů žáků podílí na tom, že se lépe začleňují do společnosti. *Nicméně v této souvislosti je nutné přijmout fakt, že zde dělají za minimální mzdu, za nepříznivých podmínek a někdy i nelegálně, právě nelegálnost se podílí na poškození naší ekonomie.* (Varianty, 2002, s. 406- 407)

Z dalších výsledků je zřejmé, že Vietnamská menšina u českých žáků není nijak zvlášť brána negativně. S jejich kulturou přicházejí do styku převážně v rámci jejich obchodů s jídlem a jsou vůči nim tolerantnější než v případě Romů. Pokud se vyskytovaly negativní předsudky, byly převážně na základě jejich nekvalitních věcí, které nám prodávají. Z výsledku lze konstatovat, že žáci si spojují tuto menšinu jen s jejich obchodem, tržnicemi a nekvalitním zbožím. *Tyto předsudky a stereotypy jsou dány tím, že česká společnost a vietnamská menšina nenašla prozatím pochopení tak vzdálených kultur. Proto by se Vietnamci měli více snažit prezentovat svou kulturu, nebo je česká společnost bude i nadále vnímat jako národem obchodníků.* (Šišková, 2008, s. 136 – 139)

Zaměříme-li se na další výsledky, musíme zdůraznit i takové postoje, které byly hodně pasivní, nebo dokonce žáci vůbec nebyli schopni vyjádřit svůj názor na tuto problematiku. Z výsledků této pasivní skupiny by se dalo říci, že žáci nemají vůči lidem žádné stereotypy či předsudky, jak už negativní, tak pozitivní. Důvodem je to, že doma neslychávají vůbec negativní názory na lidi jiné barvy pleti a etnika.

Pokud se zaměříme na pozitivní názory, které nám naplní i jeden z dílčích cílů, musíme uvést fakt, že pozitivních ohlasů vůči lidem jiné barvy pleti a jiného etnika bylo nejvíce. Tito žáci si nesou minimum negativních předsudků. Je to dáno převážně tím, že žáci doma neslychají žádné negativní názory na tyto lidi, stejně tak se nesetkali s nějakou nepříjemnou zkušeností. Tito žáci jsou velice ochotni přijmout fakt, že multikulturní společnost je obklopuje čím dál tím více. Důvodem toho, že žáci jsou otevření vůči těmto lidem, může být i to, že čerpají informace ze školního prostředí, kde se prolíná průřezové téma a to MKV. Žáci jsou schopni vyjádřit svůj pozitivní a racionální názor na tyto lidi. Objevovaly se také myšlenky, které opovrhovaly

rasismem. Velké plus shledáváme v tom, že žáci vytýkají onu generalizaci. Žáci s pozitivními názory hodně kladli důraz na vzájemný respekt a toleranci. Dle výsledků lze konstatovat, že žáci nedělají rozdíly na základě jiné barvy pleti či etnika. Pro tyto žáky jsou to lidé se stejným právem na život a zdůrazňují rovnocennost mezi rasami.

Z celkového výzkumu tedy vyplývá, co do obsahu, že negativní až rasistické názory mají žáci málo. To je velice pozitivní fakt, který poukazuje na to, že jsou žáci obeznámeni s problematikou jiných ras a etnik. To, že se negativních názorů objevilo málo, přikládáme i tomu, že se ve škole promítá multikulturní výchova. Velkou roli v utváření negativních předsudků hraje právě domácí prostředí, stejně tak jsou žáci zaujatější, pokud s těmito lidmi zažijí negativní zkušenost, což se pak odráží na jejich názorech. Kdybychom se zaměřili na xenofobní názory, z výzkumu v tomto případě vyplývá, že počet xenofobních názorů je daleko vyšší, žáci zaujímají obranný postoj vůči těmto lidem, mají z nich strach, obavy apod. Nejvíce jsou xenofobní vůči Romům, kdežto vůči Vietnamcům a Ukrajincům jsou v porovnání tolerantnější a zdvořilejší. V poslední řadě se zaměříme na pozitivní názory, které vyplynuly z daného výzkumu. Tyto názory žáků jsou spjaté převážně s tolerancí a náhledem žáků na tyto lidi jako sobě rovnocennými, kdy neutváří žádné rozdíly a jsou schopni nalézat i pozitiva. Velice potěšujícím faktem je i to, že žáků tohoto charakteru bylo nejvíce.

Porovnáme-li naše výsledky s výzkumem od Svobodové (1998), můžeme nalézt určité shody. Jsme si vědomi toho, že jsme nezaujali tak velký výzkumný soubor jako Svobodová, ale co se týče obsahu a poměru jejich výsledků, můžeme vidět shody v tom, že žáků s rasistickým kontextem bylo nejméně a protirasistických nejvíce, stejně tak jako v našem výzkumu.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývala etnickými a rasovými předsudky žáků 8. a 9. ročníků základních škol. Cílem práce bylo zjistit, co si žáci myslí o lidech jiných ras a etnik a následně tyto jejich myšlenky popsat. Výběr tohoto tématu spočíval v tom, že společnost se stává čím dál tím víc multikulturní a žáci se mohou setkávat s lidmi jiných ras a etnik častěji. Proto je na místě se tímto tématem zabývat a zjistit tak jejich postoje, názory, předsudky apod. Jejich názory, myšlenky se poté mohou promítnout v jejich chování vůči těmto lidem. Právě to, jak se žáci staví vůči odlišnostem, může mít vliv na projevy rasismu či xenofobie, čehož by se společnost měla vyvarovat.

Teoretická část byla zaměřena převážně na odbornou terminologii, která nám měla být nápomocna v rámci výzkumného šetření. Vnesla a seznámila nás s problematikou postojů, předsudků a stereotypů, kde se vlastně předsudky berou a vznikají. V rámci našich teoretických východisek jsme se dále seznámili s etnickými a národnostními menšinami, které byly záměrně vybrány, díky svému zastoupení v České republice a kvůli tomu, že žáci s těmito menšinami přicházejí nejčastěji do kontaktu. Následně jsme se zabývali MKV, která se podílí na edukační činnosti a snaží se o respektující a tolerující soužití lidí s jinou rasou, kulturou, náboženstvím apod.

V rámci výzkumu jsme měli zjistit, co si žáci myslí o lidech jiné barvy pleti a jiného etnika. Žáci měli za úkol napsat slohové cvičení, ve kterém měli vyjádřit své názory a postoje vůči těmto lidem. Na základě výsledků lze překvapivě říci, že žáci mají převážně pozitivní smýšlení a neprojevují příliš velké prvky rasismu. Nicméně musíme taktéž podotknout, že se objevily takové úvahy, které obsahují prvky rasismu, ale co do počtu těchto úvah, je to malé číslo. Práci s projevy xenofobie bylo poměrně více. Žáci se převážně obávají romského etnika, kterému připisují stereotypní negativní vlastnosti, hodně se snaží generalizovat tyto vlastnosti na celou skupinu. S Vietnamci a Ukrajinci nemají zas tak velký problém, nicméně určité předsudky se zde nacházejí. Ovšem v porovnání s Romy jsou docela zanedbatelné. Přínos shledáváme v tom, že jsou žáci schopni ve většině případů racionálně vyjádřit svůj názor na danou problematiku. Velké plus shledáváme i v tom, že jsou na svůj věk dostatečně seznámeni s multikulturními kompetencemi, stále je ovšem co zlepšovat. Z výzkumu usuzujeme, že zavedení MKV ve školách má své opodstatnění a je

přínosem, protože si žáci na základě kompetencí vytváří ucelený názor na danou problematiku. Jejich předsudky a postoje jsou spíše kladného charakteru, což je do budoucna přínos pro soužití lidí v multikulturní společnosti. Dále je práce přínosná v tom, že na základě postojů, předsudků žáků, lze zdokonalovat výuku MKV ve školách.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. Přeložil Eduard GEISLER. Praha: Prostor, 2004. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-125-3.
- [2] CZSO.cz. *Národnostní struktura obyvatel-2011 [online]*. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/narodnostni-struktura-obyvatel-2011-aqkd3cosup>
- [3] ČESKO. Zákon č. 273/2001 ze dne 10. 7. 2001 o právech příslušníků národnostních menšin. In: Sbíрка zákonů České republiky [online]. 2001, částka 104, s. 6461 [cit. 2019-3-26]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-znu/SearchResult.aspx?q=2001&typeLaw=zakon&what=Rok&stranka=8&fbclid=IwAR3TbmwOxZh4NCsiZ3pWkiWwXPPc61z-bM5_gCHuiUKG3jXOTs-gSr5ip8k
- [4] GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- [5] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.
- [6] HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-763-9.
- [7] HLADÍK, Jakub. Konstrukce a modely multikulturních kompetencí. In *Pedagogická orientace 2010*, č. 4. ISSN 1211-4669.
- [8] HLADÍK, Jakub. *Multikulturní výchova: (socializace a integrace menšin)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-424-9.
- [9] HORVÁTHOVÁ, Jana. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy : projekt Varianty*. Edited by Veronika Kamenická - Jan Buryánek. [Praha]: Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s. v nakladatelství Lidové noviny, 2002. 518, 84 s. ISBN 80-7106-614-1.
- [10] Kapitoly z dějin Romů / Jana Horváthová. -- Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002. -- 84 s. : il., portréty ; 30 cm. -- Název z obálky. -- Obsahuje bibliografie. -- ISBN 80-7106-615-X :

- [11] Meta, *multikulturní výchova, 2019* [online]. [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/multikulturni_vychova_komplet_0.pdf
- [12] NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.
- [13] NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9
- [14] PREISSOVÁ, Andrea a Irena ŠVACHOVÁ, ed. *Protipředsudkové vzdělávání v kontextu multikulturalismu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3413-1.
- [15] PREISSOVÁ, Andrea. *Za hranice multikulturalismu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-4966-1.
- [16] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [17] PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.
- [18] PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1.
- [19] RVP.cz, *průřezové téma* [online]. [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10843>
- [20] ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
- [21] ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.
- [22] ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8.
- [23] TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-097-9.

- [24] VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.
- [25] Vlada.cz, *ukrajinská národnostní menšina* [online]. 2006 [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/ukrajinska-narodnostni-mensina-16159/>
- [26] Vlada.cz, *romská národnostní menšina* [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/romska-narodnostni-mensina-16149/>
- [27] Vzdělávací program Varianty, společnost Člověk v tísní, *multikulturalismus* [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://www.varianty.cz/slovnicek-pojmu/26-multikulturalismus>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MKV Multikulturní výchova

APOD. A podobně

RVP Rámcový vzdělávací program

NAPŘ. Například

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 <i>Setkávání žáků s jinou rasou či etnikem</i>	32
Graf 2 <i>Výhrady žáků vůči jiné rase či etniku</i>	33
Graf 3 <i>Rozdělení slohových prací dle kategorií</i>	38

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 <i>Metody MKV</i>	26
Tabulka 2 <i>Průměrné hodnoty, ze kterých žáci nejvíce čerpají informace o lidech jiné barvy pleti nebo etnika</i>	35

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1: dotazník pro žáky

9) Odkud čerpáš nejvíce informací o lidech jiné rasy a etnika?
(1 nejméně - 5 nejvíce)

Škola	1	2	3	4	5
Doma	1	2	3	4	5
Vstevníci	1	2	3	4	5
Zpravodajské servery	1	2	3	4	5
Knihy	1	2	3	4	5
Twitter	1	2	3	4	5
Facebook	1	2	3	4	5
Instagram	1	2	3	4	5
Televizní zprávy	1	2	3	4	5
Rádio	1	2	3	4	5

10) Přijal/a bys fakt, že se tvým sousedem má stát Rom?

- f) Ano
- g) Spíše ano
- h) Nevím
- i) Spíše ne
- j) Ne

11) Přijal/a bys fakt, že se tvým sousedem má stát Vietnamec?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

12) Přijal/a bys fakt, že se tvým sousedem má stát Ukrajinec?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

13) Dokázal/a by sis představit, že se tvým spolužákem stane Rom?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

14) Dokázal/a bys sis představit, že se tvým spolužákem stane Ukrajinec?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

15) Dokázal/a bys sis představit, že se tvým spolužákem stane Vietnamec?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

16) Vadilo by Ti, kdybys nastoupil/a do práce, kde jsou Romové?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

17) Vadilo by Ti, kdybys nastoupil/a do práce, kde jsou Ukrajinci?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

18) Vadilo by Ti, kdybys nastoupil/a do práce, kde jsou Vietnamci?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

19) Představ si situaci, kdy Tě osloví Romka staršího věku, abys jí pomohl/a s těžkým nákupem, pomůžeš?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

20) Představ si situaci, kdy Tě osloví Ukrajinka staršího věku, abys jí pomohl/a s těžkým nákupem, pomůžeš?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

21) Představ si situaci, kdy Tě osloví Vietnamka staršího věku, abys jí pomohl/a s těžkým nákupem, pomůžeš?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

